ድጓ ።

ምዕራፍ ፩ ።

የድጓ ትምህርት ።

፩ኛ የድጓ ብሂል ።

ድጓ ማለት ረቂቅ ማለት ነው ፤ ይኸውም ከጽሕፈቱ ረቂቅነት ከምልክቱ ብዛት የተነሣ የወጣለት ስም ሳይሆን አይቀርም የማለት ግምት አለ ። አንዳንዶቹም ደግሞ ድጓ ማለት እስትጉቡእ ማለት እንደሆነ ይናገራሉ ፤ ምክንያቱም የዓመቱ መዝሙራት ተውጣጥተው ተሰብስበው ይገኛሉና ። ይኸ ስም በቅዱስ ያሬድ ጊዜ የወጣ አንድም በኋላ ጊዜ ይሁን ግልጥ ሆኖ አይታወቅም ራሱ ቅዱስ ያሬድ ግን «ዋይ ዜማ» ሲል የዜማውን ስልት አንድም ስም ብቻ ተናገረ እንጂ ስለ መጽሐፉ ስም ከቶ የገለጠው ነገር እንደሌለ የታወቀ ነው ። የኋላ ሊቃውንት ግን «ንጽሕፍ መጽሐፈ ድጓ» እያሉ የመጽሐፉን ስም ድጓ በማለት ያመለክታሉ ፣ ግብሩንም ይገልጣሉ ። ይኸም አገላለጥ ቅሉ መቼ እንደተጀመረ ከቶ ግልጥ ሆኖ አይታወቅም ፤ ነገር ግን ጾመ ድጓ ሲል በጾም ጊዜ የሚዘመር የጾም ማመስገኛ መሆኑ ከታወቀ ፣ ድጓም ማለት ዝማሬ ፤ መዝሙር ፤ ምስጋና ማለት እንደሆነ ግምት ቢሰጠው ስሕተት ነው ሊባል አይቻልም ። እንዲያውም ዜማ ማለት ጩኸት ማለት ሳይሆን አይቀርም የማለት ግምት ይሰጣል ፤ ስለዚህም ድጓ ማለት ሙሾ ፣ ዜማ ማለት እንደሆነ በሌላ በኩል ይነገራል ። የሆነው ሆኖ ይኸ መጽሐፍ የታላቁ የቅዱስ ያሬድ ከፍተኛ ድርሰቱ እንደሆነና የቤተ ክርስቲያንንም የዓመቱን መዝሙር አጠቃሎ የያዘ እንደሆነ የታወቀ ነው ፤ ነገር ግን ሁሉም መቶ በመቶ የርሱ ነው ብሎ ለመቀበል በየድጓው መቅድም ላይ የሚጻፈው በጠቅላላው ድጓውን የቅዱስ ያሬድ ብቻ አድርጎ አያመለክትም ፤ ምክንያቱም ግማሹ ከያሬድ ተያይዞ ዓረፍተ ዘመን ሳይገታው ሲወርድ ለብዙ ሊቃውንት ተዳርሷል ፤ ከብዙ ሊቃውንትም ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ሲሆን ግማሹ ግን በኋላ ዘመን በተነሡት ሊቃውንት በአጼ ዘርዓ ያዕቆብ ጊዜ የተቀመረ እንደሆነ ያመለክታል ። እርሱም ሲገለጥ «እስመ ለዝንቱ መጽሐፍ መንፈቁ ተረክበ እመጻሕፍተ ካህናት ቀደምት ወመንፈቁ ተጽሕፈ በመዋዕለ ዘርዓ ያዕቆብ ንጉሥ» ይላል (መቅድመ ድጓን ተመልከት) ። ምናልባት መንፈቁ የሚለው አልፎ አልፎ የገቡትን አዋልድ የተባሉትን ይሆን? የሚል ግምት ይሰጣል ፤ ወይም በእርግጥ ግማሹ በኋላ ተጽፎ የገባ እንደሆነ ግልጥ ሆኖ አይታወቅም ። በቃል የሚነገረው ግን በመላ የዜማ ድርሰት የተባለው

ሁሉ ፤ በተለይም ድጓ የተባለው መጽሐፍ የቅዱስ ያሬድ ድርሰት እንደሆነ የታወቀ ነው ። የምልክቱ ዓይነትም በርሱ ጊዜ ፰ቱ ብቻ ነበሩ ይባላል ፥ ሌሎች ግን የተቀመሩት በቅዱስ ያሬድ ደቀ መዛሙርት በሐዊራ ፤ በሳዊራ ፤ በእስክንድራ ፤ በፖእስክንድራ ፤ በአቢድራ ነው ፤ የተቀሩትን ደግሞ የቀመሩ በአጼ ሠርጸ ድንግል ጊዜ የነበሩ አዛዥ ጌራና አዛዥ ራጉኤል የተባሉ ፥ የተድባበ ማርያም ሊቃውንት እንደሆኑ ይተረካል ፤ እነርሱም ምልክቱን በብዛት ሊያደርጉ የተገደዱበት ዋናው ምክንያት በግራኝ ወረራ ምክንያት ሊቃውንት አልቀው የዜማው ስልት ለመጥፋት ስለቀረበ ለደቀ መዝሙር እንዲያስቸግር በማለት ነው ።

ጥንታውያን የሆኑ አንድም በቅዱስ ያሬድ ጊዜ ነበሩ የሚባሉ የዜማ ምልክቶች ፰ ዓይነት የተባሉት እነዚህ ነበሩ ፤ ይዘት ፤ ደረት ፤ ድፋት ፤ ሂድ ፤ ቁርጥ ፤ ርክርክ ፤ ቅናት ፤ ጭረት ፤ ናቸው ። ይኸውም ቍጥር እንደ አውሮፓውያን የኖታ ምልክት ፰ ብቻ መሆናቸው ነው ።

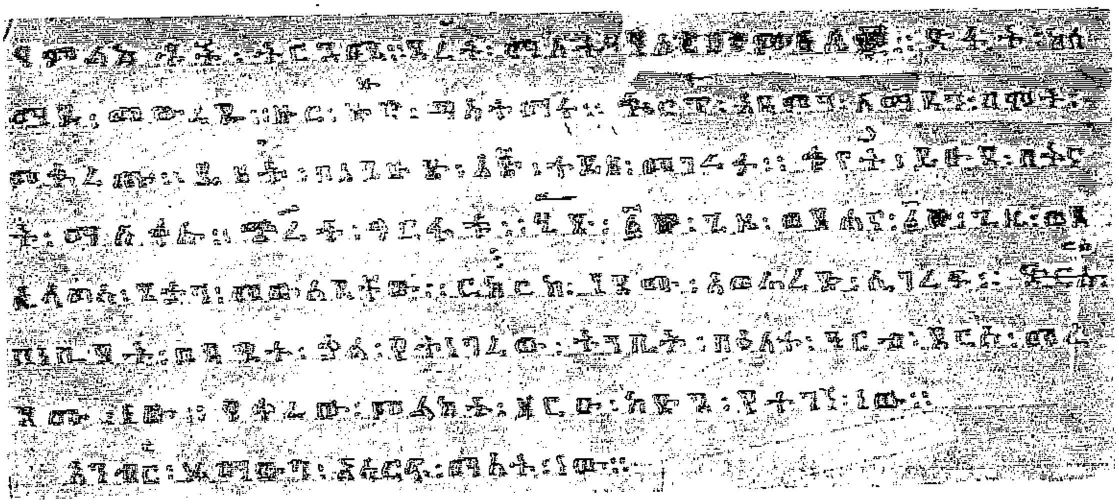

ነገር ግን ከዚህም ሌላ በኋላ ጊዜ «ድርስና አንብር» የተባሉ ፪ ምልክቶች ተጨምረዋል ፤ ይኸም ሲደመር ፲ ይሆናል ፤ የ፲ሩ አውታረ በገና ምሳሌ ነው ። የኢትዮጵያ ሊቃውንት ግን ለዜማው ስልት በበለጠ ይሰጣል ብለው ከተጠቀሱት ምልክቶች ጋር ሌሎችም ብዙዎች ምልክቶች በየጊዜው ጨምረውባቸዋል ።

ሆኖም በዕዝልም በግዕዝም በዓራራይም ጊዜ ከዚህ በላይ ከተዘረዘሩት ጋር ሌሎችም እርስ በርሳቸው ቀለሞችን አዛምደው አንዱን ለአንዱ ምልክት አድርገው ወይም አንዱን ለአንዱ ሥረይ እያሉ ይሄዳሉ እንጅ በሕግ የታወቁት አሁንም ቢሆን እነዚሁ ናቸው ፤ በየጊዜው የተጨመሩ አንድም የተሻሻሉ ምልክቶች በብዛት ይገኛሉ ።

የድጓውም ዜማ ምንም ምልክት በየጊዜው ቢጨመርበት ከላይ እንደገለጥነው ግዕዝ ፤ ዕዝል ፤ ዓራራይ ፤ ብቻ ነው እንጅ ከዚህ የወጣ ዜማ ከቶ የለውም ምሳሌውም እንደሚከተለው ይሆናል ።

ግዕዝ በአብ ፤ ዕዝል ፤ በወልድ ፤ ዓራራይ በመንፈስ ቅዱስ ፤ ይመሰላል ፤ ትርጉሙ ወይም ምሳሌው ግዕዝ ማለት ርቱዕ ማለት ነው ፤ አብን ርቱዕ ሎቱ ነአኵቶ ለማለት ፤ ዕዝል ጽኑዕ ነው ወልድ ጽኑዕ መከራን ተቀብሎ አዳምን ለማዳኑ ምሳሌ ፤ ዓራራይ ደግሞ ጥዑም ነው ፤ ሀብተ መንፈስ ቅዱስን መቀበላችንን ለማጠየቅ ነው ።

ግዕዝ በአብ፤ ዕዝል በወልድ ፥ ዓራራይ በመንፈስ ቅዱስ ይመሰላል ሦስቱም የዜማ ዓይነቶች በአንድ ላይ ሲገኙና በአብ በወልድ በመንፈስ ቅዱስ ሲመሰሉ ሥርዓተ ቅዳሴውን ልንመለከት እንችላለን ፥ ማለት አሐዱ አብ ቅዱስ ብሎ በግዕዝ ፥ አሐዱ ወልድ ቅዱስ ብሎ በዕዝል ፥ አሐዱ ውእቱ መንፈስ ቅዱስ ብሎ በዓራራይ ጽፎ አመልክቶም ይገኛልና ። እንዲሁም ከግዕዝ ዜማ ዓራራይና ዕዝል ሊወጡ ይችላሉ ፤ ይኸውም ምሳሌ አለው ፤ ምሳሌውም ወልድ ከአብ የመወለዱ ፤ መንፈስ ቅዱስም የመሥረጹ ምሳሌ ነው ።

የዜማ ትምህርት በግዕዝ ፤ በዓራራይ ፤ በዕዝል ፤ ይወሰናል አልን እንጅ ፫ቱም ዓይነት ባ፩ ጊዜ ፪ቱም እየራሳቸው በአንድ ቀለም የሚገቡበት ጊዜ አለ ፤ ይኸውም የሚከተለው ነው ።

፩ኛ/ በግዕዝ ፤ በዓራራይ ፤ በዕዝል ፤

«ባሕረ ግርምት ፤ ገብረ ዓረፍተ ፤ ወበውስቴታ አርአየ ፍኖተ ፤ በእደ መልአኩ ዓቀቦሙ በገዳም ለሕዝቡ አርብዓ ዓመተ ፤ ወሴሰዮሙ መና ኅብስተ ፤ ኪነ ጥበቡ ዘአልቦ መስፈርተ» ይኸ ቀለሙ አንድ ሲሆን በግዕዝም ፤ በዕዝልም ፤ በዓራራይም ፤ የሚዜም ነው ፤ ይኸንም የመሰለ ብዙ ይገኛል ።

፪ኛ/ በዕዝልና በግዕዝ የሆነ ፤

«ኢትክል ተከብቶ ሀገር ፤ እንተ ተሐንፀት መልዕልተ ደብር ፤ ይእቲኬ ስብከታት ዘሐዋርያት ኢትክል ተከብቶ ሀገር» ይኸም ቀለሙ አንድ ሲሆን በዕዝልም በግዕዝም ሲባል ይታያል ይኸንም የመሰለ ብዙ ይገኛል ።

፫ኛ/ ዓራራይና ዕዝል ።

«ወአዘዘ ዱድያኖስ ንጉሥ አግበረ ሎቱ አማዕነ ዘሐፂን ወአስተሰአንዎ ለቅዱስ ጊዮርጊስ ተመትረ ሥርዉ ወተክዕወ ደሙ ለቅዱስ ጊዮርጊስ ፤ ተመትረ ሥርው ወተክዕወ ደሙ ፤ ወሶበ ሰእነ ሠጊረ ድቡተ ሐረ ጸርሐ ጊዮርጊስ በዓቢይ ቃል ወይቤ እሮ ኢይሄሊ ከመ አምላኪየ ተሰቅለ ዲበ ዕፀ መስቀል» በዚህም መልክ ዓራራይና ዕዝል ሊባል ይችላል ቀለሙ ግን ይኸው ነው ፤

፬ኛ/ ግዕዝና ዓራራይ በአንድ ላይ ሲገኙ ፤

«ዘበዳዊት ተነበየ ወበዮሐንስ (እስከዚህ ግዕዝ ነው) ጥምቀተ ኃርየ በቃና ዘገሊላ ማየ ወይነ ረሰየ መዓዛ ቃልከ ይትወከፍ ጸሎትየ» ይኸ ደግሞ ዓራራይ ነው ።

፩ኛ/ ግዕዝና ዕዝል በአንድ ላይ ሲገኙ ይኸ ዓይነት ነው ፤

ስምዐኒ እግዚኦ (ግዕዝ) ጸሎትየ ሃሌ ሉያ (ዕዝል) ወይብጻሕ ቅድሜከ (ግዕዝ) ገዓርየ ሃሌ ሉያ ወኢትሚጥ ገጸከ እምኔየ (ዕዝል) በዕለተ ምንዳቤየ አጽምእ እዝነከ (ግዕዝ) ኀቤየ ሃሌ ሉያ (ዕዝል) አመ ዕለተ እጼውአከ ፍጡነ (ግዕዝ) ስምዐኒ ሃሌ ሉያ ለዓለም ወለዓለመ ዓለም (ዕዝል) ወአመ ስዱስ ነሥኦሙ (ግዕዝ) ኢየሱስ ለጴጥሮስ ወለያዕቆብ ወለዮሐንስ ወአዕረጎሙ ደብረ ነዋኀ (ዕዝል) እንተ ባሕቲቶሙ ወተወለጠ አርአያሁ በቅድሜሆሙ ።

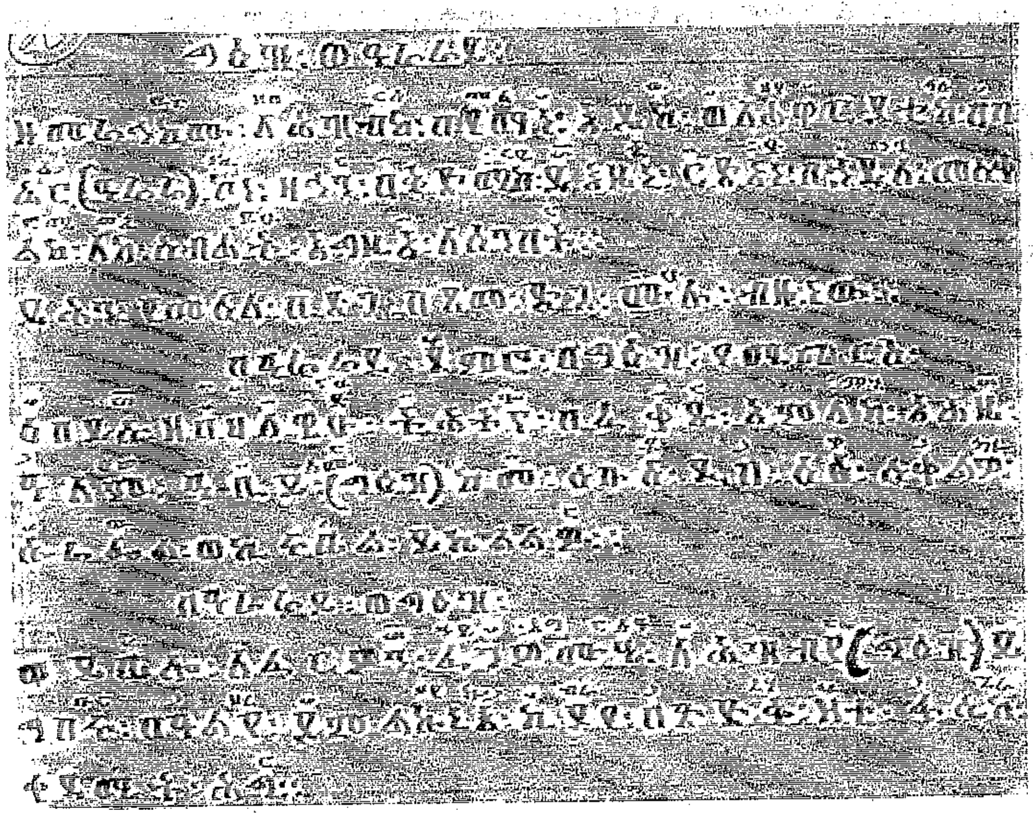

ይኸም ድርሰት ዓመት እስከ ዓመት ሊዘመር የሚቻለውን ልዩ ዓይነት ፣ የመዝሙር ስልት ፤ በክፍለ ዘመናት በንዑስ ዘመናት በመክፈል በዓላትን አጽዋማትን በመከተል የተዘጋጀ ነው ።

ድጓ የተባለው ድርሰት የመጀመሪያው የቅዱስ ያሬድ ድርሰት ከመሆኑም በላይ የግጥም መልክ ያለው የተመጠነ አንድም የተለካ አስካክ ያለው ድርሰት ስለሆነ እውነተኛ መዝሙር እንደሆነ ያስረዳል ።

እንኳን ድጓውን ቅኔውን ሳይቀር የደረሰው ቅዱስ ያሬድ ነው እየተባለ ይነገርለታል ፤ ይኸም የታመነ እውነት እንደሆነ ሊያረጋግጥለት የሚችለው የድጓውን ፤ የቃል ትምህርቱንም ሁሉ በጥንቃቄ የተመለከትን እንደሆነ ነው ፣ ለምሳሌ «ባሕረ ግርምት ገብረ ዓረፍተ ፤ ወበውስቴታ አርአየ ፍኖተ ፤ በእደ መልአኩ ዓቀ

ቦሙ በገዳም ለሕዝቡ አርብዓ ዓመተ ወሴሰዮሙ መና ኅብስተ ኪነ ጥበቡ ዘአልቦ መሥፈርት» የሚል ሲሆን ከቃል ትምህርት ውስጥ ደግሞ በግጥም መልክ ሲገኝ «አጥመቀ ወተጠመቀ ለሊከ ፤ ቃል ፈነወከ ነቢየ ልዑል ተሰመይከ» ይላል ፤ ሌላውም ብዙው በዚህ መልክ ይሄዳል ። ከዚህ ሌላ ደግሞ ግማሹን በ፩ ቤት አድርጎ ፪ኛውን ፫ኛውን በሌላ ቤት ይፈጽማል ፤ ግን የሚሔደው ግጥምነቱን ሳይለቅ ነው ፤ ለምሳሌ «ሃሌ ሉያ ለአብ ሚካኤል ብሂል ፤ ዕፁብ ነገር ፤ ሃሌ ሉያ ለወልድ ገብርኤል ብሂል ወልደ እግዚአብሔር» እስከዚህ በአንድ ቤት ነው ፤ «ሃሌ ሃሌ ሉያ ወለመንፈስ ቅዱስ ዓይኑ ዘርግብ ፤ ከነፊሁ ዘእሳት ፤ ወያሥተሰሪ ኃጢአተ ሕዝብ» ሲል ደግሞ በሌላ ቤት ይፈጽማል ። (ዓርያም ዘሐሙስ) ፤ ሌላውንም ሁሉ ጠንቅቀን ብንመለከት ፩ኛ/ እንደስድ ንባብ ሆኖ የቃሉ አሰካክ ግን የግጥም መልክ ያለው ሆኖ ይገኛል ፤ ፪ኛው እንደአውሮፓውያን ግጥም አንድ ቤት መቶ በመካከሉ ሌላ ቤት ያገባና በኋላ ቆይቶ ያንኑ ቤት ይመታል ፤ ይኸም የግጥም ዓይነት ነው ፤ ፫ኛው ደግሞ ፪ ፪ ቤት እየመታ በተለያየ ቤት ይዘልቃል ፤ ይኸንም ጠንቅቆ ቢከታተሉት ሁሉም ሊረዳው ይችላል ።

ይኸን ዜማ ቅዱስ ያሬድ ይድረሰው እንጅ እርሱ ለነማን እንዳስተማራቸው ወይም እንዳስተላለፈው ተከታዮቹስ እነማን እንደነበሩ ግልጥ ሆኖ አልታወቁም ፤ በአንዳንድ ታሪክ ብቻ መንክራ ፣ ሳዊራ ፣ ሐዊራ ፤ እስክንድራ ፣ ፓእስክንድራ ፤ አቢዳራ ተከተሉት ጻፉት አጠኑት ይባላል ። ገድሉ የሚለው ግን ስሜን ተራራ በስሙ በተሰየመው ገዳም ከዘጋበት ቦታ ድረስ ካህናት ስሜን ፤ እየሄዱ ይማሩ እንደነበረና ዜማው በመላ ኢትዮጵያ ደርሶ እንደነበረ ይነገራል ። (ገድሉን ተመመልከት) ።

በኋላ ግን በጉዲት ጥፋት ምክንያት ሊቃውንቱ ሁሉ አልቀው መጻሕፍቱም ተቃጥለው ስለጠፉ በአጼ ዘርዓ ያዕቆብ ጊዜ እንደገና ለመሰብሰብና ለመወሰን በቃ ይላል ።

በሌላ በኩል ደግሞ የቅዱስ ያሬድ ተከታዮች ለቅኔውም ለድጓውም ሐዊራና መንክራ የተባሉ ወሳኞች እንደነበሩ ይተረካል ፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ትምህርቱም ሥነ ሥርዓቱም ዜማው ከነሥልቱ የተወሰነው በዚያን ጊዜ ነው ።

፪ኛ የድጓ አስተጋባእያን ።

የድጓችን ዜማ እንደገና እስትጉቡእ ሆነ ማለት ተሰበሰበ ፤ ነገር ግን ከያሬድ በኋላ በጉዲት ወይም ብዙ ዘመን ቆይቶ ይሁን ግልጥ ሆኖ ባልታወቀ ምክንያት ጠፍቶ ሲኖር የሰበሰቡትና መልክ የሰጡት የወሰኑትም በአባ ጊዮርጊስ ስብሳቢነት በአጼ ዘርዓ ያዕቆብ ተጠባባቂነት ነው ይባላል ።

ስለዚህም ብዙዎች ሰዎች የዜማን ስልት ከአባ ጊዮርጊስ እንደተማሩ ድጓውም እንደ ገና መልክ እንዳገኘ ግልጥ ሆኖ ይነገራል ፤ ይሁን እንጅ ይኸም

ቅምር በግራኝ ወረራ ምክንያት እንደገና የጠፋ የዜማውም ስልት እንደገና የተለ ወጠ ስለሆነ ሊቃውንቱ ሲጨነቁ በቤተ ልሔም ገዳም አባ ልሳነ ዕፍረት የተ ባለ መነኵሴ አብነት የሆነውና እንደገና ቀማሪ የሆነው ድጓውን ይዞ ስለተገኘ የ፫ኛው ጊዜ ቀማሪ ተብሏል ። ይኸውም በመጀመሪያ ጊዜ በአክሱም ቅዱስ ያሬድ ደርሶ ቀምሮ ያስተማረው በጉዲት ምክንያት ጠፋ ፤ ፪ኛም አባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ ሰበሰበው አስተጋባው የሚለው ነው ። ፫ኛው ጊዜ ግን አባ ልሳነ ዕፍረት አብ ነት ሆኖ ተገኝቷል ፤ ቤተ ልሔምም የድጓ የምስክር ቦታ ለመሆን የቻለችውም በዚህ መልክ ነው እርሱም ልሳነ ዕፍረት መራሂ ዘቤተ ልሔም የተባለው ነው ። የአሁኑ ዜማ ግን ከርሱ የተገኘ እርሱ ያስተማረው ነው ፤ እርሱም አባ ዘቃለ አብን አስተምሮ በእግሩ እንዲተካ አድርጓል ።

ከዚያ በኋላ ግን ያለማቋረጥ ተያይዞ እስከኛ ዘመን ደርሷል ፤ የዘር አወራረ ዱም እንደሚከተለው ነው ።

አባ ዘቃለ አብም ቃለ ዓዋዲን አሠልጥኖ ተካ ፤ እርሱም የደብረ ሊባኖስ መምህር አንድም እጨጌ የሆነው ነው ። የቤተ ልሔም አስተዳዳሪዎች ሁሉ እጨ ጌዎች እየተባሉ የድጓ ምስክር እንደነበሩ ታሪክ ይነግረናል ፥ ለምሳሌ እጨጌ በትረ ጊዮርጊስን ሌሎችንም እንዲሁ እንመልከት ፤ ቃለ ዓዋዲ እንደገና ሕንፃ ሃይማኖ ትንና ተጠምቆ መድኅንን አስተማረ ፥ ሕንፃ ሃይማኖትም ወልደ መለኮትን አስተ ማረ ፤ ወልደ መለኮትም ሠርፀ ማርያምን አስተማረ ። ሠርፀ ማርያም ደግሞ ክንፈ ሚካኤልን አስተማረ ። በዚህን ጊዜ የቆማው ፤ የተጉለቴው ፤ የአጫብሬው ፤ የወንጨ ሬው ዜማ የተለየ ሆኖ ሲቀር በቀር በኢትዮጵያ ውስጥ በብዙ ቦታዎች የድጓ ትምህርት ተዳረሰ ለምሳሌ ቤጌምድርን አልፎ በትግሬ በደብረ ገሪማ ፤ በወሎ ፤ በደብረ ነጐድጓድ (ሐይቅ) በደብረ እግዚአብሔር እንዲሁም በአትሮንስ ማርያም ፤ በተድባበ ማርያም እንዲሁም በመካነ ሥላሴ ፤ በሸዋ ደግሞ በደብረ ሊባኖስ በሌ ላም ቦታ ተዳረሰ ቤጌምድር ግን ዳር እስከዳር የዜማ አብነት የድጓ ትምህርት ምንጭ ሆነች ።

ከዚህ በኋላ ግን በሁሉም ዘንድ ተበተነና የድጓ ዜማ ለሁሉም ተዳረሰ ። ክንፈ ሚካኤል የተባለው ሊቅ ደግሞ ለገብረ እግዚአብሔር (ለመሪጌታ ደርሶ) አስተማረ ፤ ገብረ እግዚአብሔርም ለገብረ መድኅን (ለአለቃ መርሻ) አስተማረ ። ገብረ መድኅንም ለስብሐተ ማርያም (ለአለቃ አምሳሉ) አስተማረ ። ከልሳነ ዕረፍት እስከ አለቃ አምሳሉ ድረስ ያሉ የቤተ ልሔም የድጓ ምስክሮች ፤ ብቻ ናቸው ፤ እነዚህም በቤተ ልሔም የድጓ ምስክሮች ሆነው የኖሩት ናቸው ።

ከትምህርታችን ውስጥ የዜማው ምስክር የታወቀው ቤተ ልሔም ስለ ሆነ የመምህራኑን ስምና ተራ በመጠኑ ለማወቅ ቅደም ተከተሉንም ለመዘርዘር በቃን ።

የአቋቋሙ የቅኔው የመጽሐፉ የሌላው ትምህርት ግን ትምህርቱ እንዲሁ

በየቦታው አስተምሮ መፍቀድ ብቻ ስለሆነ የመምህራኑ ተራ ሊጠበቅ ታሪኩም ሊታወቅ አልተቻለም ።

አንዳንድ ጊዜ የእገሌ ደቀ መዝሙር ነኝ ሲል ወይም የኔ አባት እገሌ ናቸው ሲል ተያይዞ ተከታትሎ ሲሔድ ብቻ ይታወቃል ፥ ይሁን እንጂ ደቀ መዝሙሩ ከ፭ እና ከ፮ት ከዚያም ከበለጠ ጉባኤ መግባቱ ስለማይቀር እነዚያን ሁሉ ሊያስጠራ አይችልም ፤ የድጓው ትምህርት ግን የትም ይማር እንጅ ምስክሩ አንድ ስለሆነ ፤ ለመቍጠር ተቻለ ፤ የምስክር ወረቀትም በትክክል የሚሰጥ በቤተ ልሔም ብቻ ነው ።

ምዕራፍ ፪ ።

ክፍለ ድጓ ።

የድጓ መጽሐፍ በጥራዙ ብቻ ሳይሆን በኃይለ ቃሉ ታላቅ እንደመሆኑ ለዝማሬ ይመች ዘንድ በውስጡ ብዙ ክፍልን ይዞ ይገኛል ። ስለዚህም በ፬ ታላላቅ ክፍል ይከፈላል ፤ ይኸውም የ፬ቱ ወንጌላውያን ምሳሌ ነው ።

ክፍሎቹም ።

፩ኛ/ ዮሐንስ የተባለው ክፍል ነው ፤

የመጀመሪያው ክፍል ዮሐንስ ይባላል ፤ ምክንያቱም ዮሐንስ የብሉይና የሐዲስ መሸጋገሪያ አንድም የሐዲስ መጀመሪያ ነበርና የዚህ ምሳሌ ነው ።

አንድም የድጓው መጀመሪያ ዮሐንስ ተባለ ስለዚህም ድጓው ብፁዕ አንተ ዮሐንስ ብሎ ይጀመራል ።

በዜማውም ውስጥ የዮሐንስን የሕይወት ታሪክ ይተርክና ወደ ሐዲስ ኪዳን ይሻገራል ። የዮሐንስም ፍጻሜ ስምዕ በዚሁ ዕለት ስለሆነ ዕለቱም ዘመኑም የድጓውም ክፍል ዮሐንስ ተብሏል ። በዜማው ከባድነት በቍጥሩ ብዛት ከሁሉም ዮሐንስ ይበልጣል ፥ በዮሐንስ ክፍል የሚዘመሩት ፫ሺ፭፻፸፯ ሲሆን የእርሱም ክፍል የሚባለው ከመስከረም ፩- ፰ ድረስ ነው ።

፪ኛ/ አስተምህሮ የተባለው ክፍል ነው ፤

አስተምህሮም ማለት የጌታን ትምህርት የሚገልጥ ነው ፤ ጌታም የአስተማረውን ይተርካል ፤ ይህንንም በመከተል ይዘመራል ። የአስተምህሮ ክፍል በ፩ ጊዜ የሚወሰን አይደለም በልዩ ልዩ ክፍለ ዘመናት ውስጥ ይገባል ፤ እየተመላለሰም ይዘመራል ። ይሁን እንጂ በአስተምህሮ ውስጥ የሚዘመረው ፫ሺ፬፻፸፬ ይሆናል ።

ጾመ ድጓ የተባለው ክፍል ።

ከዚሁ ከአስተምህሮ የሚቈጠር ነው ይኸውም ክፍል የሚዘመረው በዓቢይ ጾም ጊዜ ብቻ ነው ፤ ክፍሉም አንዳንዶች መምህራን ከአስተምህሮ ውስጥ ነው ይላሉ እነዚህም የድጓውን ክፍል ፫ ብቻ የሚያደርጉ ናቸው ፤ ይሁን እንጅ በግድ ራሱን የቻለ ክፍል መሆን እንዳለበት የታመነ ነው ፤ የሆነው ሆኖ ራሱን የቻለ ክፍል ስላለው በገጽ ፹፰ ተመልከት ።

፫ኛ/ ፋሲካ የተባለው ክፍል ነው ፤

እርሱም ከትንሣኤ እስከ አባ ገሪማ የሚዘመረው ነው ። በውስጡም የሚይዘው ፫ሺ፬፻፳፱ ነው ። ይኸም ክፍል እንደገና በአርእስት ይከፈላል አርእስት የሚባሉትም ፳፪ ናቸው ። የ፳፪ቱ ሥነ ፍጥረት ምሳሌ ነው ፤ ይኸውም በገጽ ፸፪ የሚገኘው ነው ፤ ምስጋና ወይም ትምህርት ማለት ነው ።

፬ኛ/ የድጓው ዝርዝር ቊጥርና የዘመኑ አከፋፈል ።

ተራ ቊ.	ዘዮሐንስ	ብዛት	ተራ ቊ.	ዘአስተ ምህሮ	ብዛት	ተራ ቊ.	ዘፋሲካ	ብዛት	ተራ ቊ.	ማጠቃለያ ስሙ	ጠ. ድምር
1	ምስባክ	19	1	ምስማክ	15	1	ምስማክ	22	1	ምስማካት	56
2	ዋዜማ	176	2	ዋዜማ	227	2	ዋዜማ	157	2	ዋዜማዎች	560
3	በአምስት	51	3	በአምስት	43	3	በአምስት	56	3	በአምስት	150
4	እግዚአብ ሔር ነግሠ	43	4	እግዚአብ ሔር ነግሠ	24	4	እግዚአብ ሔር ነግሠ	52	4	እግዚአብ ሔር ነግሠ	119
5	ይትባረክ	62	5	ይትባረክ	46	5	ይትባረክ	58	5	ይትባረክ	166
6	ሠለስት	321	6	ሠለስት	320	6	ሠለስት	579	6	ሠለስት	1220
7	ሰላም	460	7	ሰላም	591	7	ሰላም	579	7	ሰላም	1630
8	መዝሙር	46	8	መዝሙር	53	8	መዝሙር	72	8	መዝሙር	171
9	አርባዕት	247	9	አርባዕት	216	9	አርባዕት	289	9	አርባዕት	752
10	ዕዝል	195	10	ዕዝል	176	10	ዕዝል	214	10	ዕዝል	585
11	ማኅሌት	82	11	ማኅሌት	59	11	ማኅሌት	54	11	ማኅሌት	195
12	ስብሐተ ነግህ	39	12	ስብሐተ ነግሀ	58	12	ስብሐተ ነግህ	88	12	ስብሐተ ነግህ	185
13	ዘይእዜ	4	13	ዘይእዜ	15	13	ዘይእዜ	19	13	ዘይእዜ	38
14	ዘአምላ ኪየ	17	14	ዘአምላ ኪየ	17	14	ዘአምላ ኪየ	14	14	ዘአምላ ኪየ	48
15	ዘናሁ		15	ዘናሁ		15	ዘናሁ		15	ዘናሁ	

፬ኛ የድጓው ዝርዝር ቍጥርና የዘመኑ አከፋፈል ።

	ሠናይ	12		ሠናይ	4		ሠናይ	—		ሠናይ	16
16	አርያም	415	16	አርያም	252	16	አርያም		16	አርያም	667
17	እስመ		17	እስመ		17	እስመ		17	እስመ	
	ለዓለም	926		ለዓለም	909		ለዓለም	764		ለዓለም	2599
18	አቡን	458	18	አቡን	437	18	አቡን	447	18	አቡን	1342
19	ሀየንተ		19	ሀየንተ		19	ሀየንተ		19	ሀየንተ	
	ቅኔዎች	3		ቅኔዎች			ቅኔዎች			ቅኔዎች	3
20	ምዕዋድ	1	20	ምዕዋድ	5	20	ምዕዋድ	1	20	ምዕዋድ	7
			21	መወድስ	3	21	መወድስ	1	21	መወድስ	4
			22	ክብር					22	ክብር	
				ይእቲ	1					ይእቲ	1
			23	ዝማሬ	1				23	ዝማሬ	1
			24	ዕጣን					24	ዕጣን	
				ሞገር	1					ሞገር	1
			25	ምቅናይ	1				25	ምቅናይ	1
						22	ሚበዝኁ	1	26	ሚበዝኁ	1
						23	ብፁዕ		27	ብፁዕ	
							ዘይሌቡ	1		ዘይሌቡ	1
						24	ኵልክሙ	1	28	ኵልክሙ	1
	ድምር	3577		ድምር	3474		ድምር	3469		ድምር	10.520

ዓመት እስከ ዓመት የሚዘመሩት እነዚህ ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት ሲሆኑ ከነዚህም ውስጥ ብዙዎቹ ተራ የማይደርሳቸው በአንዳንድ አጋጣሚ ብቻ ተፈልገው ይባላሉ እንጅ በተወሰኑ በዓላት የሚዘመሩት የተወሰኑ በመሆናቸው የዓመት በዓላት ፤ የዓመት መዝሙር ፤ የዓመት አቡንና እስመ ለዓለም ተብለው ተለቅመው የወጡ የታወቁ ናቸው ።

እነዚህም ፫ቱ ጾዋትወ ዜማዎች በሚለው መጽሐፍ ታትመው ይገኛሉ ፤ ይሁን እንጅ አንዳንድ ድጓ በጉንጩ የሚባሉት ከታወቁት መዝሙሮች ሌላ ከባሕሩ ድጓ ገብቶ የዋኘ ያልታወቀውንም እስመ ለዓለም አቡን መዝሙር ፈልፍሎ ወይም እንዱን ወደ አንዱ በመለወጥ ያቀረበ እንደሆነ ነው ።

፭ኛ የድጓ ትምህርት በዘመናት ።

ማንኛውም ትምህርት በኢትዮጵያ እየተሻሻለ እየተለዋወጠ አዲስም ነገር እየገባበት ሲሄድ ድጓው ከዘመን ወደ ዘመን ሲሸጋገር ምንም ያሳየው ለውጥ የለም ፤ ለምሳሌ የቅኔ ለውጥ የቅኔ ስልት ያው ጥንታዊ ይሁን እንጅ ሊቃውንቱ በተቀኙ ቍጥር ሁልጊዜ አዲስ ቅኔ መሆን ስላለበት አዳዲስ ቅኔ ይቀኙ ነበር ።

ስለዚህም መልካም እንደተባለ እንደተደነቀ ይኖራል ፤ ይህም ሳይሆን እንደ ቅዳሴው ዘመናዊ ጥንታዊ እንደ ስለልኩላና ደብረ ዓባይ የተደረገ መሻሻል የለም ፤ ይኸን ሲመለከቱት የዜማ ትምህርት ባለበት ተቋርጦ የቀረ ጥበብ እንደሆነ ሳያ ስገምት አልቀረም ።

የቆሜው የአሜብሬው የተጉለቴው ሌላም ይኸን የመሳሰለው ልዩነት ቢኖ ረውም ቅሉ ከቤተልሔሙ የበለጠ የአረጀ እንጅ የተሻለ ነገር የለውም ፥ በዚያ ውም ላይ ከቆሜው በስተቀር ሌላውን ባለማወቅ በሚዜምበት ጊዜ እንደያዙት ቀረ ይባላል እንጅ ለጥንታዊነቱ ከቶ አስረጅ የለውም ፥ እንዲያውም አሁን ሁሉም የያዘውን እየተወ ወደ ቤተልሔም ሲጓዝ ይገኛል ።

የአቋቋም ትምህርት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተሻሻለ በአርባ አራቱ የጐንደር አድባራት ልክ ፵፬ ይትበሃል አንድም የአቋቋም ስልት ለመገኘት ቻለ ። ከዚያ ውም ውስጥ በቅርቡ ጊዜ የተክሌ አቋቋም ሲወጣ እየተፈለሰፈ እየታደሰ እንደ ሚሄድ ያስረዳል ፤ ድጓ ግን በዚያው ባለሕበት ሳይባል አልቀረም ።

ይሁን እንጅ እንደ መሪጌታው ተራቃቂነት በዲስኩር ወይም በግሥ መልክ አዲስ ዜማ አዲስ ድርሰት ደርሶ መስጠት ይችላል ።

በዚህም መልክ በድጓው መካከል አንዳንድ ዲቃላ (ዓዋልድ) እንዳለ ይነ ገራል ።

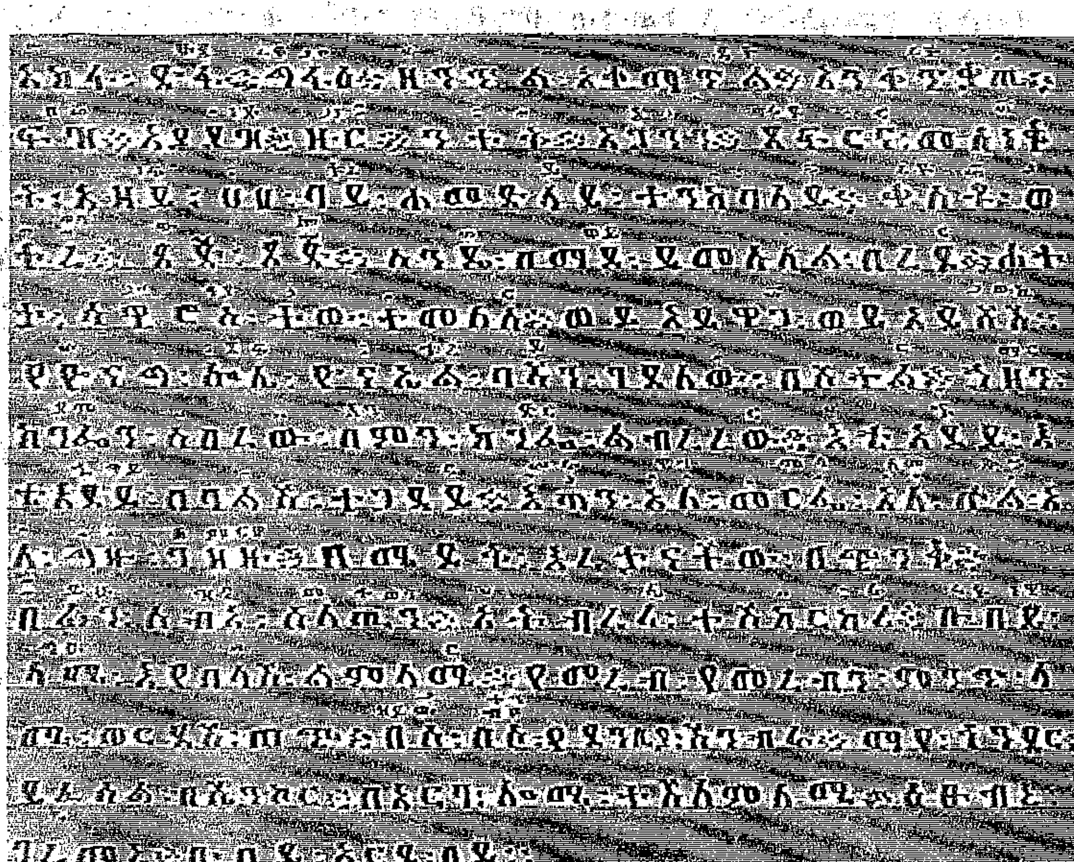

ይኸም ሆኖ ዲቃላው የትኛው እንደሆነ ፤ ወይም መቼ እንዴት እንደገባ አልታወቀም ። ከዚህም ጋር የአንደኛው አስተያየት ለ፪ኛው እንግዳ ሳይሆንበት አልቀረም ፤ ባንዳንድ በኩል ደግሞ ምልክቱም ከቀን ወደ ቀን አዲስ እየገባበት እየተጨመረበት እየተሻሻለ እንደሄደ እናገኘዋለን ፤ ለምሳሌ አጥሩን ዘለሽ ግቢ ።

የጐንደር ኢያሱ
ወርቅ ይዟል በራሱ
አይሸሽ አይዋጋ ----

ይኸን የመሰለ ብዙ በጐንደር መንግሥት ጊዜ እየገባ እንደ አብነት የሆነ ምልክት እናገኛለን ። ይኸም አዲስ ገብ ነገር አብሮ በቀል መስሎ እንደሌሎች ምልክቶች ሆኖ ይገኛል ፤ በዓዋልድም መልክ የገባው የዳንኤል ድጓ የተባለው በፋርጣና በጋይንት ደጋ ለደጋ የሚገኙት ሊቃውንት የጨመሩት ብዙ አዋልድ ያለው ነው እየተባለ ይነገራል ።

የምስክሩ ድጓ ሳይቀር በቤተ ልሔም በ፫ ይከፈላል ፤ ይኸውም ፩ኛው የዳንኤል ፣ ፪ኛ/ ጌታዬ እንግዳ አየሁ ፣ ፫ኛ/ ብርሃነ ዓለም የሚባል ነው ፤ ልዩነቱ ሲጠየቅ በዚሁ በዓዋልድ ብዛትና ማነስ በምልክቱ ልዩነት እንደሆነ እንረዳዋለን ፣ ከዚህም በቀር ሰንበት አምኃ የሚባል ከድጓው የተውጣጣ እስትጉቡእ አለ ፤ እርሱም የመሻሻል ምልክት እንደነበር ያመለክታል ። ስሙ እንደሚያመለክተው ሁሉ በፍና ተሳልቆ የወጣለትና ሊቃውንቱ የማይስማሙበት ቁንጽል ነገር እንደሆነ የሚገመት ነው። ከዚህም ጋር ማን እንደ አስተጋባው መቼ እንደተሰበሰበ በአዋጅ ባለመታወቁ ተቀባይነትን ሳያገኝ ይኖራል ፤ ሆኖም የጐንደር አቋቋም ተማሪ በመጠኑ አጥንቶ ለመውጣት ተፈላጊ የሆኑትን የዓመት ቀለሞችን ስለያዘለት ያወጣው ሳይሆን አይቀርም ፤ የተወሰነውም በጐንደር መንግሥት ነው የሚሉ አሉ ። ምክንያቱም የዓመት መዝሙሮችን እስመ ለዓለሞችን አቡኖችን ሰብስቦ ስለያዘ ነው ፤ አንዳንዶቹ ደግሞ የተሰበሰበው ወይም የተወሰነው በሸዋ ነው የሚሉ አሉ ፤ ምክንያቱም በብዛትም የሚጠቀሙበት እነርሱ ናቸውና ፤ ከነስሙም ሰንበት አምኄ ሳይሆን ትንሹ ድጓ ይሉታል ፤ ይኸንም ብቻ ያጠናሉ ይላሉ ። ይሁን እንጂ ሊሻሻል ከተፈለገ የሚያስቸግር አለመኖሩ አንዳንድ መምህራን ድርሰት ደርሰው ምልክት አመልክተው እንደቅኔ ለትልቅ ሰው ሰጥተው ዋጋ አግኝተውበት ይኖራሉ ፤ በመጠኑም ከዚህ የሚከተለውን እንመልከት ።

(መሪ ጌታ ጥበቡ መንግሥቱ)። በዚህ መልክ ዘመናዊ ድርሰት ሊደርስ በዚህም መልክ ምልክት ሊያመለክት ይችላል ።

ምዕራፍ ፫ ።

ጾመ ድጓ ።

ጾመ ድጓ ከድጓው ፩ኛ ክፍል የሆነ ለጾም ጊዜ አገልግሎት የተቀመረ ነው፤ መጀመሪያ በድጓው ክፍል በአስተምህሮ ውስጥ ይገኝ ነበር ፤ ነገር ግን በአፄ ዘርዓ ያዕቆብ ጊዜ በደብረ ነጐድጓድና በደብረ እግዚአብሔር የነበሩ ሊቃውንት አባ ጊዮርጊስን ይዘው ከዚህ ክፍል አውጣጥተው ራሱን የቻለ ክፍል እንዳደረጉት ይነገርላቸዋል ። አንዳንድ ሊቃውንት ደግሞ ዘመናትን በመክፈል ድጓውን የደረሰ ቅዱስ ያሬድ ስለሆነ ጾመ ድጓውንም ራሱን የቻለ ክፍል አድርጎ በዚያኑ ጊዜ ደረሰው የሚሉ አሉ ።

የጾመ ድጓውም ዝርዝር ሁናቴ እንደሚከተለው ነው ።

ጾመ ድጓ ።

በመኃትው ከዋዜማው በፊት ዘወረደ ብሎ ይጀምራል ፣ ራሱ ዘወረደም መኃትው ነው ፤ መኃትውም ማለት ከዋዜማ በፊት የሚባል አንድም የዋዜማ መግቢያ ማለት ነው ።

«ቀጥሎም ኩኑ እንከ» በሚለው ዋዜማ ይጀምራል ፤ ከዚያም ቀጥሎ በአምስት ይባላል ። እንዲሁም እግዚአብሔር ነግሠ ይትባረክ ሠለስት ሰላም ይባላሉ ፤ እነዚህ ሁሉ በ፩ ዋዜማ የሚባሉ ናቸው ፤ ድምራቸውም ፰ ይሆናሉ ።

፩ኛ መዝሙር ዘሰንበት ።

በአንድ እሑድ የሚባለው ጾመ ድጓ ፳፩ ዓይነት ነው ፣ እርሱውም የሚከተለው ነው ።

፩— ተቀነዩ	፰— ማኅሌት
፪— ዘአምላኪየ	፱— ዘይእዜ
፫— በአምስት	፲— ስብሐተ ነግህ
፬— አርባዕት	፲፩— አራት እስመ ለዓለም
፭— በአምስት ፪	፲፪— አንድ አቡን
፮— አንድ እግዚአብሔር ነግሠ	፲፫— ሠለስት
፯— ዕዝል	፲፬— ሰላም

፪ኛ በዘወረደ የሚዘመረው ።

በ፩ ሳምንት ውስጥ ከሰኞ እስከ ቅዳሜ የሚባለው ጾመ ድጓ የሚከተለው ነው ፤ በዘወረደ ሰኞ በነግህ ዕዝል ፥ ማኅሌት ፥ ስብሐተ ነግህ ፥ እስመ ለዓለም ፥ ቅንዋት ፥ አቡን ፥ የአስርቆት አርያም (ትርፍ አርያም) ፥ አቡን ፥ አርባዕት ፥ ሰላም ሲሆን ድምራቸው ፲ ይሆናሉ ። በሠለስት ሰዓት ደግሞ አርያም ፥ አቡን ፥ አርባዕት ቅንዋት ፥ ሠለስት ፥ ሰላም ይባላሉ ፤ ድምራቸው ፯ ይሆናሉ ።

በስድስት ሰዓትም አርያም ፥ አቡን ፥ ዘአምላኪየ ፥ ቅንዋት ፥ ሠለስት ፥ ሰላም ይሆናሉ ፤ ድምራቸው ፯ ናቸው ። በ፱ ሰዓትም አርያም ፥ አቡን ፥ አርባዕት ፥ ቅንዋት ሠለስት ፥ ሰላም ይሆናሉ ፤ ድምራቸውም ፯ ይሆናሉ ።

በሠርክ ደግሞ ዋዜማ ፤ በአምስት ፪ ጊዜ ፤ አንድ አርባዕት ፥ ሠለስት ፥ ሰላም ይሆናሉ ፤ ጠቅላላው የውሎው ዜማ ፲፰ ይሆናል ። የዋዜማው ስድስት ሲሆን ፤ በአንድ ቀን ብቻ ከነግህ እስከ ሠርክ የሚዘመረው ጾመ ድጓ ፴፩ ይሆናል ። ይኸም ሲደመር የሚከተለውን ልክ ይሰጠናል ።

የሰኞ ፴፩ | የማክሰኞ ፴፩
የረቡዕ ፴፩ | የሐሙስ ፴፩
የዓርብ ፴፩ | የቅዳሜ ግን ለየት ያለ ሆኖ በነግህ ዕዝል ይጀምርና ማኅሌት ፥ ስብሐት ነግህ ፥ እስመ ለዓለም ፪ ጊዜ ፥ አቡን ፥ ሠለስት ፥ ሰላም ይደርሳል ፤ ድምሩም ፰ ይሆናል ።

በሠርክ ዋዜማ ፤ በአምስት ፪ ጊዜ ፥ እግዚአብሔር ነግሠ ፥ ይትባረክ ፥ ሠለ ስት ፥ ሰላም ፯ ይሆናል ። የቅዳሜ ደግሞ ከነግህ እስከ ሠርክ የሚዘመረው በጠቅ ላላ ፲፰ ነው ።

በዚህ አኳኋን ከዘወረደ ቅዳሜ እስከ ቅዳሜ ሥዑር ያሉት የጾመ ድጓ ስምና ሥራ ፩/ ዋዜማ ፥ ፪/ በአምስት ፥ ፫/ እግዚአብሔር ነግሠ ፥ ፬/ ይትባረክ ፥ ፭/ ሠለ ስት ፥ ፮/ ሰላም ፤ ፯/ መዝሙር ፥ ፰/ ዘአምላኪየ ፥ ፱/ አርባዕት ፥ ፲/ መወድስ ፥ ፲፩ ዕዝል ፥ ፲፪/ ዘይእዜ ፥ ፲፫/ ማኅሌት ፥ ፲፬/ ስብሐተ ነግህ ፥ ፲፭/ እስመ ለዓለም ፥ ፲፮ አቡን ፥ ፲፯/ አርያም ፥ ፲፰/ ቅንዋት ፥ ፲፱/ ክብር ይእቲ ፥ ፳/ ዝማሬ ፥ ፳፩/ ዕጣነ ሞገር ከዚህ በኋላ ግን የተለዩ ናቸው ፤ እነርሱም የሆሣዕና ፥ ምዕዋድ ፥ የሰሙን ሕማማት አቡን ፤ እለ — ስምዕዎኬ — እለ — ሐዋርያቲሁ ከበበ ዘየሐፅብ ፥ እለ — ንዜኑ — እለ ወጸቢሖ ዘቀዳም ሥዑር ከዕዝል እስከ ዕጣነ ሞገር የሚባለውን ሁሉ ጠንቅቆ ቢቈጥሩ ገቢዓከ በል የሚለውንም ደምሮ ቢቈጥሩ ፩ሺህ፩፻፴፪ ይሆናል ።

ትርፍ ከቍጥር ያልገባ ግን በጾመ ድጓው ተተክቶ የሚገባ ይህ የሚከተ ለው ነው ።

የሐዋርያት ፰ ፤ የመጋቢት መስቀል ፰ ፥ የ፳ ሐራ ሰማይ ፲፭ ፥ የቴዎክሪቶስ ፰ የመጋቢት ማርያም ፰ ፤ የትስብእት ፳፩ ድምራቸው ፷፰ የሚሆኑ የሚዘመሩ አሉ ።

ትርፍ በምስባክ ፈንታ እየገባ ሀየንተ ጸልዩ ፡ ሀየንተ አሌዕለከ የሚባሉ አሉ ፤ ነገር ግን እርጎው ኖኅተ ፡ መኑ ውእቱ ዝንቱ ፡ እግዚአብሔር አምላከ ኃያላን ፡ ክርስቶስ አምላክነ ፡ ንሰብሖ ፡ ኪርያላይሶን ፡ ለአምላክ ይደሉ ፡ ለመስቀልከ ንሰግድ ፡ ወወደዩ ፡ ግፍያሙ ፡ አምንስቲቲ ፡ ንሴብሖ ፡ አመ ተንሥአ ፡ እመስቀሉ ክርስቶስ ፡ ይትነሣእ ፡ ተዐውቀ ፡ ወዝቱሉ አልቦሙ ኍልቈ የግብረ ሕማማት ሥራ ናቸው ፤ ጾመ ድጓው ይጽፋቸዋል እንጂ በወንበር አያስተምሯቸውም ፤ ምክንያቱም የግብረ ሕማማት ሥራ ስለሆኑ ነው ።

በዓቢይ ጾም ያሉ ዕለታት ፶፭ ናቸው ። የዘወረደ እሑድና ቅዳሜ ሲጨመሩ ግን ፶፮ ይሆናሉ ምክንያቱም የዘወረደ ቅዳሜ ዋዜማ ያለው ነው ፤ እሑድም ምቅናይ ይጀምራልና ። በየአንዳንድ ቀን የሚደረሰው ዜማ ከዚህ እንደሚከተለው ነው ፤ ዕዝል ፡ ማኅሌት ፡ ስብሐተ ነግህ ፡ እስመ ለዓለም ፡ ቅንዋት ፡ አርያም፡ አቡን ፡ አርባዕት ፡ ሠለስት ፡ ሰላም ፡ ዘአምላኪየ ፡ ዘይእዜ ፡ መዝሙር ፡ መወድስ ፡ ዋዜማ ፡ በአምስት ፡ እግዚአብሔር ነግሠ ፡ ይትባረክ ፡ ምህላው በሙሉ ፡ ክብር ይእቲ ፡ ዝማሬ ፡ ዕጣነ ሞገር ናቸው ። የነዚህን ሁሉ ቍጥር ከዚህ በሚከተለው ሠንጠረዥ ተመልከት ።

ሳምንቶች ።

	ዘወረደ	ቅድስት	ምኩራብ	መፃጉዕ	ደ. ዘይት	ገ. ኄር	ኒቆ.	ሆሣዕና
ቅዳሜ	፰	፲፭	፲፭	፲፯	፲፭	፲፭	፲፯	፲፯
እሑድ	፳፩	፳፩	፳፩	፳፪	፳፪	፳፬	፳፩	፳፭
ሰኞ	፴፬	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፬
ማክሰኞ	፴፬	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪		፬
ረቡዕ	፴፬	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፵፯	፴፬	[illegible]
ሐሙስ	፴፬	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፬	፭
ዓርብ	፴፬	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፴፪	፵፩	፳፬

የቅዳሜ ሥዑር ለብቻው ፲፫ ይሆናል ፤ ነገር ግን ሁሉንም በመላ ሲደምሩት ፩ሺ ፩፻፹፪ ይሆናል ። ጾመ ድጓው ከዚህ ሌላ ትርፍ ብዙ ይጽፋል ፤ በአገልግሎት የሚባሉት በቍጥር የሚገቡት ግን እነዚህ ብቻ ናቸው ።

፫ኛ የጾመ ድጓ ዝርዝር ቍጥር ።

፩— አርያም ፩፻፲፪
፪— አርባዕት ፩፻፲፯
፫— ሠለስት ፪፻፪

፩—	ሰላም	፪፻፮
፫—	ዋዜማ የጾሙ	፺፱
፮—	በአምስት	፩፻፲፩
፯—	ይትባረክ	፰
፰—	እግዚአብሔር ነግሠ	፲፮
፱—	መዝሙር	፰
፲—	ዘአምላኪየ	፺፫
፲፩—	መወድስ	፪
፲፪—	እስመ ለዓለም	፲፱
፲፫—	ቅንዋት	፩፻፰፩
፲፬—	አቡን	፩፻፰፫
፲፭—	ዕዝል	፶፪
፲፮—	ዘይእዜ	፲፩
፲፯—	ማኅሌት	፶
፲፰—	ስብሐተ ነግህ	፶፱
፲፱—	ክብር ይእቲ	
፳—	ዝማሬ	

፳፩— ዕጣነ ሞገር በድምሩ ፲ ይሆናል ፤ የምዕዋድ አቡን ፫ ፥ የሰሙነ ሕማማት አቡን ፩ ፥ የስቅለት መዝሙር ፫ ፥ የወንጌል መርገፍ እለ ወጸቢሖ ፲፮ ፥ በዕዝል ፈንታ የገባ ህየንተ ዕዝል ፯ ፥ በገብር ኄር የገባ ህየንተ አቡን ፳ በኒቆዲሞስ አቡን ሆኖ የገባ ዋዜማ ቤት ፮ ፤ በዘአምላኪየ ቦታ የገባ አርባዕት ፯ ነው ፤ በሠለስት ቦታ የገባ ነግሥ ፩ ነው ፤ በጾም ውስጥ ያሉ የግዕዝ ዋዜማዎች ብቻ ፮ ናቸው ።

ስብሐተ ነግሁ ፥ ዋዜማው ፥ ዘአምላኪየው ፥ ማኅሌቱ ፥ ሠለስቱ እየተመላለሱ ይባላሉ እንጂ በዝርዝር ቍጥር ይህን ያህል አይገኝም ።

የምህላ ምስባክ ፫ ፥ መዝሙሩ ፫ ፥ ሰላሙ ፫ ፥ በጾም ውስጥ ፫ት ቀን ምህላ አለ ፤ በሆሣዕና ይባእን ፤ መኑ ውእቱን ፤ የስቅለት ለመስቀልከ ፥ አምንስቲቲ ግፍዖሙ ፥ ክርስቶስ አምላክነ ፥ ንሴብሖ ፤ የቀዳም ሥዑር አመ ተንሥአ ፥ እመስቀሉ ክርስቶስ ፥ ይትነሣእ ፥ ተዐውቀ እነዚህ ሁሉ አይቆጠሩም ፤ ምክንያቱም የግብረ ሕማማት ሥራ ስለሆኑ ነው ።

ምዕራፍ ፩ ።

የድጓ ይትበሃል ።

ይትበሃል ማለት በዚህን ጊዜ ይኽ ይባላል ፤ እንደ ማለት ነው ፥ ግን ሥነ ሥርዓትም ማለት ይሆናል ፥ ለምሳሌ የቤተ ክርስቲያን ይትበሃል ስንል የቤተ ክርስቲ

ያን ሥነ ሥርዓት አንድም በዚያን ጊዜ ይኸ ይባል ብላ የወሰነችው ሕግ እንደ ሆነ ይታወቃል ።

በጠቅላላው የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ድጓውን ተከትሎ ስለሚሄድ የድጓውን ይትበሃል ጠንቅቀን ማወቅና መከተል ያስፈልገናል ፤ እርሱም እንዲህ ሲል ይጀምራል ወግ ወሥርዓት እምዮሐንስ እስከ ዮሐንስ ፤ ወእምዮሐንስ እስከ ዘካርያስ ፥ ዮሐንስ ይትበሃል ።

እምዮሐንስ እስከ ዘካርያስ ፯ቱ ዕለታት ዮሐንስ ይባላል ። በ፰ መስከረም ዘካርያስ ይትበሃል ፥ እምሳኒታ ዘካርያስ እስከ ሕንፀታ ፍሬ ይትበሃል ። አመ አሡሩ ወ፮ሱ ሕንፀት ይትበሃል ።

ከ፲፯ እስከ [ጸዓተ ክረምት መስቀል ይትበሃል

ከ፳፯ እስከ አባ ዮሐኒ ጽጌ ይትበሃል

እምሳኒታ አባ ዮሐኒ እስከ ስብከት አስተምህሮ ርኁቀ መዓት መሐሪ ይትበሃል ።

ስብከት ፤ ለእመ ኮነ ኤልያስ በሠሉስ አመ ፲ ወ፫ ግበር ፤ በረቡዕ ለእመ ኮነ አመ ፲ ወሰኑዩ ግበር ፤ በሐሙስ ለእመ ኮነ አመ ፲ ወአሚሩ ግበር ፤

በዓርብ ለእመ ኮነ አመ ፲ሩ ግበር ።

በቀዳሚት ለእመ ኮነ አመ ተሱዑ ግበር ።

በእሑድ ለእመ ኮነ አመ ሰሙኑ ግበር ።

በሰኑይ ለእመ ኮነ አመ ሰቡዑ ግበር ።

ከስብከት እስከ ብርሃን ያለው ክፍለ ጊዜ ሁሉ በአንድ ስም ስብከት ይባላል ።

ከብርሃን እስከ ኖላዊ ያለውም እንዲሁ ብርሃን ይባላል ። ከኖላዊ እስከ ታኅሣሥ ፳፯ ያለው ጊዜ ኖላዊ ይባላል ። ፳፯ኛው ቀን ግን ተለይቶ መርዓዊ ይባላል ። ፳፰ኛው ቀን ደግሞ ጌና ወመርዓዊ ይባላል ። በዓለ መርዓዊን ከልደት አስቀድሞ ማድረግ ተገቢ ነው ፥ ይኸውም ፬ ቀን ነው ፤ በ፳፱ኛው ቀን ግን ልደትን ማድረግ ተገቢ ነው ፥ በአንድ ሳምንት ውስጥ ግን ልደት ይባላል ። ወበካልእ ሰንበት ዘውእቱ ናዝሬት ወሕፀነት ይትበሃል ። እምገሃድ እስከ ቀበላ ጾም ተወልደ ፥ አንሶሰወ ፥ አስተርአየ ይባላል ። ከጥምቀት በኋላ ከእሑድ እስከ መርዓዊ ያለው ጊዜ ጥምቀት ከበካብ አዊኖተ ወይን ይባላል ፥ እንደ ሰንበትም ይቈጠራል ።

ከቅበላ እስከ ሆሣዕና ያለው ጊዜ ደግሞ ጾም ይባላል ። ከሆሣዕና እስከ ፋሲካ ሐመ ይባላል ።

በዓርብ ተሰቅለ ሞተ ይባላል ። ከፋሲካ እስከ ዕርገት ፋሲካ ፤ ትንሣኤ ይባላል ፤ ሰንበት ነውና ። የፋሲካ ማግስት ሰኞ ጸአተ ሲኦል ማዕዶት ይባላል ። ማክሰኞ ደግሞ ቶማስ ይባላል ። ረቡዕ አልዓዛር ፥ ሐሙስ አዳም ፥ ዓርብ ቤተ ክርስቲያን ፥ ቀዳሚት አንስት ይባላል ፥ ከዕርገት እስከ አባ ገሪማ ዕርገት ይባላል ። ከአባ ገሪማ እስከ በዓተ ክረምት አስተምህሮ ይባላል ። አስተምህሮ በየቦታው ይገባል ፥ ያልነው ስለዚህ ነው ።

ከበዓተ ክረምት እስከ ቂርቆስ ዘርእ ፤ ደመና ፤ ጊሜ ፤ ክረምት ይባላል ።
ከቂርቆስ እስከ ማኅበር መብረቅ ፤ ባሕር አፍላግ ፤ ጠል ፤ ነጐድጓድ ይባላል ።
ከማኅበር እስከ አብርሃም ደስያት ፤ ዕጐለ ቋዓት ፤ ዓይነ ኵሉ ይባላል ።

ከአብርሃም እስከ ዮሐንስ ፤ ጐኃ ጽባሕ ፤ ነግህ ፤ መዓልት ፤ ብርሃን ይባላል ።
በጳጉሜን ምጽአት ይባላል ።

ምዕራፍ ፳ ።

ክፍለ ዘመናት ።

፩ኛ ክረምት ።

የቤተ ክርስቲያናችን ይትበሃል ለዘመናት ክፍል ስለሠራ ድኅውም ያንኑ ተከ ትሎ በ፬ ክፍል ክፍሎ እንደሚከተለው ያመለክታል ፤ ዓመቱ በመላ ዓውደ ዓመት ይባላል ፤ ዓውደ ዓመትም ፫፻፷፭/፫፻፷፮ ይሆናል ።

በዘመነ ክረምትና በመፀው እንዲሁም በሐጋይና በፀደይ ዕለታት ጳጉሜን ትቶ በ፬ ዘመናት ቢከፍሉት ፺፩ ቀን ለአራቱ ይደርሳል፤ይኸንም ለማስረዳት እንዲህ ይላል።

ወለእመ ፈቀድከ ታእምር ክፍለ ዘመኑ ለክረምት ትዌጥን አመ ፳ወ፮ ለሰኔ ወትፈጽም አመ ፳ ወሐሙሱ ለመስከረም ። ኍልቈ እሉ ዕለታት ተስዐ ውእቱ ፤ እምዝ ኢየሐፅፅ ወኢይትዌሰክ ወበውስቴቶሙ ሀለዉ ፫ቱ አዝማን ንዑሳን ዘመነ ዮሐንስ ፤ ወዘመነ ፍሬ ፤ ወዘመነ መስቀል ይላል ።

በዝርዝር ለማስረዳት ደግሞ እንዲህ ይላል ፤ ዘመነ ዮሐንስ ትዌጥን አመ አሚሩ ለመስከረም ወትፈጽም አመ ሰሙኑ ለመስከረም በዚህም ጊዜ «ነስሑ ወእ መኑ እስመ ቀርበት ደኢቲ መንግሥተ ሰማያት» እያለ አሕዛብን ስለአስተማረና ፍጻሜ ሰምዑም በዚህ ስለሆነ ክፍለ ዘመኑ ዮሐንስ ተብሏል ። የነዚህም ዕለታት ቍጥራቸው ፰ ናቸው ።

ዘመነ ፍሬ ትዌጥን አመ ተሱዑ ወትፈጽም አመ ፲ ወ፮ ለመስከረም የእነዚ ህም ዕለታት ቍጥር ፰ ናቸው ፤ ምክንያቱም ጌታችን ትምህርቱን በፍሬ እየምሰለ ለሐዋርያት የማስተማሩ ምሳሌ ነው ።

ዘመነ መስቀል ትዌጥን አመ ፲ ወ፮ ለመስከረም ወትፈጽም አመ ፳ ወሐ ሙሱ ይላል ። የነዚህም ዕለታት ቍጥር ፱ ብቻ ናቸው ፤ ይኸንም ለማስረዳት «አካ ህን እእምር ፣ ጥንቁቀ እስመ ኢይውሕድ እምተስዓቱ» ይላል ። ይኸውም ምሳሌ አለው ፤ ምሳሌውም ፯ ዕለታት እሌኒ ምህላ አድርጋ መስቀሉን የማግኘቷ ሁለቱ ዕለታት የአጼ ዳዊትና የአጼ ዘርዓ ያዕቆብ የአባትና የልጁ መስቀሉን ወደ ግሸን ያስገቡበት ምሳሌ ነው ።

ከዚህም ጋር «ወበከዊኖቱ ፴ት ያስተባሪ መስቀለ ወጽጌ መኃትው» የሚል አብነት ይገኛል ።

ክረምት የተባለው ክፍለ ጊዜ በዚህ ዓይነት ይፈጸማል ፤ ስሙ ክረምት ተብሎ በአንድ ስም ተጠራ እንጅ በውስጡ የያዛቸው ብዙ ንዑሳን ዘመናት እን ዳሉ ተረድተናል ።

፪ኛ መፀው ።

መፀው የተባለው ክፍለ ዘመን የነፋስ ዘመን ነው ፤ እርሱም ከመስከረም ፳፮ ጀምሮ እስከ ታኅሣሥ ፳፭ ቀን ድረስ ያለው ጊዜ ነው ። በርሱም ውስጥ በዙዎች ንዑሳን ዘመናት ይገኛሉ ፥ የቤተ ክርስቲያናችን ይትበሃል እንደሚመሰክረው ስለ መፀው እንዲህ ይላል ፤ ወለእመ ፈቀድከ ታእምር ክፍለ ዘመኑ ለመፀው ትዌጥን አመ ፳ወ፮ ለመስከረም ወትፌጽም አመ እሥራ ወሐሙሱ ለታኅሣሥ ወኍልቊ እሉሰ ዕለታት ተስዓ ውእቱ እምዝ ኢየሐፅፅ ወኢትዌስክ ። ወበውስቴቶሙ ሀለዉ ፸ቱ አዝማን ንዑሳን ዘውእቶሙ ዘመነ ጽጌ ወአስተምህሮ ፤ ስብከት ፤ ብርሃን ፥ ኖላዊ ይላል ። ዘመነ ጽጌ ትዌጥን አመ ፳ወ፮ ለመስከረም ወትፌጽም ፥ አመ ሐሙሱ ለኅዳር ፥ ኍልቊ እሉ ዕለታት ፵ዓ ይላል ።

ዘመነ አስተምህሮ ትዌጥን አመ ሰዱሱ ለኅዳር ወትፌጽም አመ ሰቡዑ ለታ ኅሣሥ ዓዲ አመ ፲ ወሰኑዩ ለታኅሣሥ ፤ ኍልቊ እሉ ዕለታት ፴፪ ። በኍልቊ ቀዳማይ በኍልቊ ደኅራይ ይከውን ፴ወ፱ እምዝ ኢየሐፅፅ ወኢይዌስክ ፥ ወዝ ዘይከውን በአ ሥርቆተ ሌልያስ ።

አስተምህሮ የተባለበትም ምክንያት እንደሚከተለው ነው ፤ ጌታ በባሕር ፤ በየ ብስ ፤ በቤተ ሐሙማን ገብቶ አስተምሯል ለምጽ ፤ አንጽቷል ፤ ዕውር አብርቷል ፥ ያንን ሁሉ ለማስታወስ አስተምህሮ ፤ ርኁቀ መዓት እየተባለ ይመሰገናል ይዘመራል ።

ዘመነ ስብከት ትዌጥን ድኅረ ፍጻሜ አስተምህሮ በሳኒታሁ ወትፌጽም በ፯ ዕለት ። ስብከት ማለት ከልደተ አብርሃም እስከ ልደተ ዳዊት ያለውን ፲፬ ትው ልድ ነው ፥ በዚህም ዘመን ሙሴ አሪትን ጽፎ ንሰብክ ወልደ ፤ ተሰብከ በኦሪት ፥ እያለ አስተምሯል ፥ ነቢያት ፯ ቀን ምህላ አድርገው ሙሴን ተከትለው መውረድ መወለዱን መሰቀሉን ተናግረዋልና ፤ ስለዚህ ያንን ሁሉ ለማስታወስ ስብከት ይባላል።

ዘመነ ብርሃን ትዌጥን ድኅረ ፍጻሜ ዘመነ ስብከት ፤ ይኸውም ከልደተ ዳዊት እስከ ፍልሰተ ባቢሎን ያለው ፲፬ ትውልድ ነው ፤ በዚህም ዘመን ዳዊት ፈኑ ብር ሃነከ ወጽድቀከ ፥ በብርሃንከ ንርአይ ብርሃነ እያለ ተናግሯልና ፥ ያንን ለማስታወስ ብርሃን ተብሏል ፥ ብርሃንም የተባለው ጌታ ነው ጌታ ሰው ሆኖ በዓለም የመታየቱ ምሳሌ ነው ።

ዘመነ ኖላዊ ትዌጥን ድኅረ ፍጻሜ ብርሃን ፥ ኍልቈ ኖላዊ ይትረከብ ፯ት ዕለተ አው ፯ት ዕለተ ፤ ዓዲ ፳ት ዕለተ ፥ አው ፬ት ዕለተ ዓዲ ፲ት ዕለተ ፥ አው ፩ት ዕለተ

እው አሐዱ ይከውን ። አካህን ለቡ ዘንተ በቱጠናቅቆ ከመ ኢይምሰልከ ዘመነ ኖላዊ ዘይትረከቡ ኵለሄ ፯ ዕለተ ። እሥራኤል ጠባቂ እንደሌለው መንጋ ተበታትነው ሲኖሩ ነቢያት ስለክርስቶስ መምጣት ተገልጦላቸው ጠባቂ መጣልን ፤ የእሥራኤል ጠባቂ አንተነህ ፤ ኖላዊሆሙ ለእሥራኤል አጽምዕ እያሉ ተናግረው ነበርና ያንን ለማስታወስ ኖላዊ አለ ። ኖላዊ የተባለው ስምንት ቀን ሲሆን ሁልጊዜ ልክ አይመጣም ፤ አንድ ጊዜ ከፍ አንድ ጊዜም ዝቅ ይላል ፤ ምሳሌም አለው ይኸውም ዝቅ ማለቱ በኖላዊ ስለተመሰለ ፤ ከፍ ማለቱ ደግሞ ሥልጣነ መለኮቱ ሳይለየው ከድንግል የመወለዱ ምሳሌ ነው ።

በዚህ መልክ ዘመነ መፀው ይሔዳል ፤ በውስጡም ያሉ ንዑሳን ዘመናት ቢሆኑ በዚህ መልክ ይሄዳሉ ።

፫ኛ ሐጋይ ።

ሐጋይ ማለት ደረቅ ፤ ፀሐይ ማለት ነው ፤ እርሱም ከታኅሣሥ ፳፯ እስከ መጋቢት ፳፭ ድረስ ያለው ጊዜ ነው ። ስለዚህም የቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት እንዲህ ይላል ፤ «ወለእመ ፈቀድከ ታእምር ክፍለ ዘመኑ ለሐጋይ ፤ ትዌጥን አመ ፳ወ፯ ለታኅሣሥ ወትፌጽም አመ ፳ ወሐሙሱ ለመጋቢት ወኍልቈ እሉ ዕለታት ተሰዓ ውእቱ ፤ ወእምዝ ኢየሐፅፅ ወበውስቴቶሙ ሀለዉ ንዑሳን አዝማን ፬ቱ ዘውእቶሙ ዘመነ ልደት ፤ ዘመነ ናዝሬት ፤ ዘመነ ጥምቀት ወአስተርእዮ ፤ ወዘመነ ጾም ። ዘመነ ልደት ትዌጥን አመ ፳ ወተሱዑ ለታኅሣሥ ወትፌጽም እስከ እሑድ ሰንበት ።

ዘመነ ናዝሬት ትዌጥን ድኅረ እሑድ ሰንበት ፤ ወበሳኒታሁ ሰኑይ ትዌጥን ወትፌጽም አመ ፲ ለጥር ዘውእቱ ጥምቀት ገሃድ ፤ ለእመ ኮነ ልደት በሰኑይ ፰ተ ዕለተ
በሠሉስ ለእመ ኮነ ፯ተ ዕለተ ።
በረቡዕ ለእመ ኮነ ፯ተ ዕለተ ።
በሐሙስ ለእመ ኮነ ፷ተ ዕለተ ።
በዓርብ ለእመ ኮነ ፱ተ ዕለተ ።
በቀዳሚት ለእመ ኮነ ፲ተ ዕለተ ።
በእሑድ ለእመ ኮነ ፲ተ ወኢይትረከብ ናዝሬት ። ለቡ ዘንተ በተጠናቅቆ ዘመነ ጥምቀት ወአስተርእዮ ትዌጥን አመ ፲ወ፩ ለጥር ወትፌጽም አመ ፴ሁ ለጥር ፤ ወኍልቈ እሉ ዕለታት ፳ ውእቱ ዘይከውን በርደቱ ለጾም ወለእመ የዓርግ ጾም ኀበ ላዕላይ ቀመር ዘመነ አስተርእዮ ይበጽሕ እስከ አመ ሠሉሱ ለመጋቢት ፤ ወኍልቈ እሉ ዕለታት ፶ወ፫ ውእቱ እምዝ ኢየሐፅፅ ወኢይትዌሰከ ።

በዓለ መርዓዊ እምቅድመ ቀበላ ጾም ፰ተ ዕለተ ግበር ። ዘመነ ጾም ለእመ ትዌጥን አመ አሚሩ ለየካቲት ወትፌጽም አመ ፳ ወኀሙሱ ለመጋቢት ፤ ወኍልቈ እሉ ዕለታት ፶ወ፰ቱ ፤ ወለእመ ይበውእ ጾም አመ ሐሙሱ ለመጋቢት ይትፌጸም አመ ፳ ወተሱዑ ለሚያዝያ ፤ ወኍልቈ እሉ ዕለታት ፶ወ፰ ። ወእምዝ ኢየሐፅፅ ወኢይ

ውሕድ ። ወኢይትዌስክ ። አመ አሚሩ ለየካቲት እስከ ሐሙሱ ለመጋቢት የዓርግ ወይወርድ በዓተ ጾም ።

፬ኛ ፀደይ ።

ፀደይ ማለት ዘመነ ዘርእ ዘመነ በልግ ማለት ነው ፤ እርሱም ከመጋቢት ፳፮ እስከ ሰኔ ፳፭ ድረስ ነው ፤ እንደ ቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓትም ስለ እርሱ እንዲህ ይላል ፤ ወለእመ ፈቀድከ ታእምር ክፍለ ዘመኑ ለፀደይ ትዌጥን አመ ፳ወ፮ ለመጋቢት ወትፌጽም አመ ፳ወ፭ ለሰኔ ፤ ወኵልኬ እሉ ዕለታት ተስዓ ውእቱ ። ወሀለዉ በውስቴቶሙ ፬ቱ አዝማን ንዑሳን ። ዘውእቶሙ ዘመነ ትንሣኤ ፤ ዘመነ ዕርገት ፤ ዘመነ ጰራቅሊጦስ ፡ ዘመነ አስተምህሮ ፡ ዘመነ ፋሲካ ።

ዕርገተ ጾም ይከውን አመ ፳ወ፯ ለመጋቢት እስከ ፴ሁ ለሚያዝያ እምዝ ኢየዓርግ ፡ ወኢይወርድ ። ወኵልኬ እሉ ዕለታት ፴ ወ፫ ውእቱ በዝየ የዓርግ ወይወርድ ወይተመያየጥ ።

ወለእመ ኮነ በዓለ ፋሲካ አመ ፴ሁ ለሚያዝያ ዘመነ ጰራቅሊጦስ ይትፌጸም አመ ፳ወ፮ ለሰኔ ወአሜሃ አልቦ ዘመነ አስተምህሮ ። ኢይትረከብ በላዕላይ ቀመሩ ለፋሲካ ፤ ባሕቱ እምክረምት አሐደ ዕለተ ታመጽእ ለዘመነ ጰራቅሊጦስ ። ወኵልኬ ዘመኑ ለትንሣኤ ፴ወ፱ ውእቱ እምዝ ኢየዓርግ ዘመነ ዕርገት እም ፴ ዕለት ትዌጥን ወትፌጽም ፤ በ፲ቱ ዕለት እምዝ ኢየሐፅፅ ። ዘመነ ጰራቅሊጦስ ትይዌጥን በ፶ ዕለት ወትፌጽም ወትረ በእሑድ አመ ሰሙኑ ፤ ለእመ ረከብከ ዘመነ አስተምህሮ በዘመነ ዕርገት ጰራቅሊጦስ ፤ ምህላ ጰራቅሊጦስ ወአስተምህሮ ይገኛል ፤ በዚህም ጊዜ ወትብል ሠውር ፡ ወኵልኬ እሉሂ እምትንሣኤ እስከ ተፍጻሜተ ጰራቅሊጦስ ፶ወ፯ ውእቱ ።

ምዕራፍ ፮ ።

የድጓ ቤቶች ።

የድጓ ቤቶች ስንል በዚህ ምዕራፍ ስለ ትምህርት ቤቶች መናገራችን አይደለም ። የድጓ ቤት ፤ የቅኔ ቤት ፤ የመጽሐፍ ቤት ሲል በእርግጥም ትምህርት ቤቱን ያመለክታል ፤ ከዚህ ላይ ግን የድጓ ቤቶች ስንል የድጓውን የዜማ ስልት አንድም ወገን ወገኑን የሚገልጥና የሚያስረዳውን መንገድ አንድ የሆነውን ነው ።

ይኸን የመሰለውን መንገድ በድጓ ትምህርት ቤት ይሉታል ። ዜማ ለመማርና የአንዱን ከሌላው ለመለየት መጀመሪያ ምልክቶችን ጠንቅቆ መለየትና ማወቅ ያስፈልጋል ፤ እንዲሁም በሁለተኛ ደረጃ ቤቶችን ለይቶ ማወቅ ተገቢ ነው ፤ እንዲህ የሆነ እንደሆነ ደቀ መዝሙሩ ያለ ምንም ችግር የቀረበለትን ሁሉ ሊያዜም ይችላል ፡ መምህሩንም ብዙ ጊዜ አያስቸግርም ።

ድን እንዲሁ አገኘ አጣውን የተወሰነ ትምህርት አይደለም ፤ ነገር ግን ንባቡ የተመጠነ የተለካ ትምህርት ነው ፤ ስድ ንባብም ብቻ ሳይሆን የግጥም መልክ ያለው ከፍተኛ ድርሰት ነው ።

ይኸን ምጣኔ አንድም የመንገድ ዓይነት ለመለየት ቤቶችን ለይቶ ጠንቅቆ ማወቅ በግድ ያስፈልገዋል ። እያንዳንዱ ቤት በቃሉ አሰካክ በሃሌታው በንባቡ በዜማው ተመሳሳይ የሆነ መንገድ አለው ፤ እርሱንም ከዚህ እንደሚከተለው እንመልከት ።

፩ኛ የግዕዝ አቡንና የመዝሙር ቤቶች ።

ምሕጻረ ቃል		ሙሉ ንባብ
ፌ	ሐ	ሐዳፌ ነፍስ
ጉም	ለ	ለንጉሥ
ማ	መ	ማይ ጥቁ
ኸ	መ	መኸሐት ሠርዓ ሰንበተ
ሰ	ሰ	ሰብሕ
በ	በ	በዝንቱ ማይ
ባ		ባኡ
ብ		ብርሃነ ሕይወት
ቀ	ቀ	ቀደሳ
ሥ	ነ	ነገሥት
ነ		ነአምን በአብ
ታ		ኑ ኑታ መሰለ ምሳሌ
ግድ		ን ሰግድ
ቡ	አ	አ ቡነ
ኪ		አምላኪየ አምላኪየ
ግ		አድግ አልጸቀ ጾም
እ		አርእየነ
ሁ		አንተ ኬንያሁ
ሚ		አግዳሚ
ሐ		አመ መድቅሕ
ሩ		አእምሩ
ድም		አቀድም
ቆ		አልጸቆ
ቱ		አንተ ውእቱ
ዓቢ		ዓቢይ

ኝ		አዝፋኝ
እፎ		እፎ ተወልደ
ራኒ		ዕዝራኒ ርእየ
ሮ		አፍቂሮ
ሮ		ኢተዘኪሮ
ፊ	ክ	ክነፊ ርግብ
ዶ	ወ	ወልዶ መድኅነ
ወብ		ወብዙኃን
ኰ		ወኵሉ ነገሩ
ወበ		ወበውእቱ መዋዕል
ያ	ዘ	ዘይቤ ሐዋርያ
የ		ዘየአምን ብየ
ሮ		ዘተናገሮ
ዘዮ		ዘዮም መስቀል
ዕ		ይስማዕ ሰማይ
ይ		ይትፌሣሕ ሰማይ
ዎ		ይሰጠዎ
ደ	ደ	ደምረነ
ዴ		ዴግንዋ
ገሚ	ገ	ጊዜ ገሚድ
ግበ		ግበሩ
ጸ	ጸ	ጸርሐት

፱ኛ የአራራይ አቡንና የመዝሙር ቤቶች ።

ዝ	ሐ	ሐዋዝ
ገ		ሐረገ ወይን
ሐጸ		ሐጸበ እግረ አርዳኢሁ
ሀ		ሀላዊ ዘአብ
ሐነ		ሐነፀ
ድ	መ	መጽአ ወልድ
ጌል	ሰ	ሰባኬ ወንጌል
ያ		ሰማያ አብርሃም
ቀዳ	ቀ	ቀዳሚ ዜማ
ሙ	በ	በእንተ ዕበዮሙ
ረ		በቀዳሚ ገብረ

ነዩ	ተ	ተቀነዩ
ዊ	አ	አረጋዊ
ታ	ኑ	ኑኑታ መሰለ ምሳሌ
ር		እንዘ ይነብር
ጣ		ዕጣነ ሞገር
ና		እስመ ናሁ
ኒ		እስመ ጽልመትኒ
እጎ		እጎትነ ይብልዋ
ኩ	ከ	ኩኑ እንከ
ዋ	ወ	ዋዜማ
ወረ		ወረደ ቃል
ዘል	ዘ	ዘልፈ ነአኵቶ
ሴ		ዘሙሴ
ቦ		ዘይገለብቦ
ኬ		ዝኬ ውእቱ
ጣሴ		ዝስኩሰ ሚካኤል
ሃ	ይ	ይገብር ነግሃ
ቲ		ይእቲ ማርያም

፫ኛ የዕዝል ቤት ።

ስቡ	ሰ	ስቡሕ በውስተ ቅዱሳን
በአ	በአ	በአማን ቃልከ
ጢ	ተ	ተመየጢ
ግድ	ን	ንስግድ
ኑ		ንዜኑ
ጣ	ዕ	ዕጣነ ሞገር ወደሞ ክቡረ
ጸቀ		አልጸቀ ሳውል
ብፁዕ		ወብፁዕሰ
ድየ	ወ	ወሪድየ
ኩ	ደ	ድኩሉ
ገ	ገ	ገብርኤል አብሠራ

፬ኛ የግዕዝ እስመ ለዓለም ቤት ።

ዕ	ሰ	ስማዕ ሰማይ
ቁ	ቀ	ቁም በዘሀሎከ

ቅል		ቁም ዘኢያንቀለቅል
ቁሪ		ቁም አንገርጋሪ
ልዎ	ተ	ተሰአልዎ
ጉ		ትጉሀን
መ	ነ	ነገሮሙ በምሳሌ ።
ኑ		ንዜኑ
ግድ		ንስግድ
ነ	አ	አስተጋብዓተነ
ዮ		አስተርአዮ
ሚ		አግዳሚ
ቱ		አንተ ውእቱ
ሪ		አንገርጋሪ
ጺሪ		አርዋዊ አንገርጋሪ
ዐቢ		ዐቢይ
ዕፁ		ዕፁብኒ
ኩ	ከ	ኵሉ ዘገብሬ
ኮነ		ኮነ
ው	ወ	ውድቅ
ዕ	ዘ	ዘየሐዕብ
ል		ዘያንቀለቅል
ሉ	ይ	ይቤሉ
ይ		ይትፌሣሕ
ገ	ገ	ገብርኤል መልአክ
ጾ	ጾ	ጾመ ሙሴ

፳ኛ የዓራራይ እስመ ለዓለም ቤት ።

ሀ	ሀ	ሀላዌ ዘአብ
ቁራ	ቁ	ቁም ዓራራይ
ሮን	በ	በትረ አሮን
ነሥ	ነ	ነሥአ
ናሁ		ናሁ
ብሖ		ንሴብሖ
ጺራ	አ	አርዋዊ ዓራራይ
ቦ	ዘ	ዘይገለብቦ
ጥ	ጠ	ጥበብ

ምዕራፍ ፯ ።

የግዕዝና የዕዝል ዘየዓርግና ዘይወርድ ።

የኢትዮጵያ ዜማ በግዕዝና በዕዝል እንዲሁም በዓራራይ የተቀመረ ለመሆኑ ቀደም አድርገን አስረድተናል ፤ ይኸም ማለት ሦስት ዓይነት የዜማ ስልት አለው ማለት ነው።እነዚህም የዜማ ዓይነቶች እያንዳንዳቸው የሚባሉበት የተወሰኑ ጊዜያቶች አሏቸው ፤ እነርሱም አንዳንድ ጊዜ ክፍለ ዘመናቱን ይከተላሉ ፤ አንዳንድ ጊዜ ግን ልዩ ምክንያትን በመፈለግ በግዕዙ አንድም በዕዝሉ ሊዘመር ይቻላል ። ስለ ዓራራይ ግን የተለየ አንድም የተወሰነ ጊዜ የለውም በዕዝሉም በግዕዙም ጊዜ ራሱን በመቻል አንድም በጣልቃ ገብነት ሊነገር ይቻላል ።

ብዙ ጊዜ ይኸን ሥርዓት ሊያፋልሰው የሚችል ለእመ ኮነው ነው ። ስለማንኛውም አገልግሎት ይኸ የግዕዝና የዕዝል ስልት የሚጠበቅ ሲሆን ፤ ይበልጡኑ ይኸ ነገር የሚጠበቅ በቅዳሴ ጊዜ ብቻ ነው ። እንዲሁም አልፎ አልፎ በኪዳን ላይ ፤ እንዲሁም በዕጣነ ሞገር በጣም ይጠበቃል ። ይኸውም ሁሉ ሆኖ ሊቃውንቱ ጠንቅቀው ክፍለ ዘመናትን በመከተል የወሰኑት ዘየዓርግና ዘይወርድ ከዚህ እንደሚከተለው ነው ።

፩ኛ በልዩ ልዩ ጊዜያት ።

በሚያዝያ ፴ ቀን ትንሣኤ የዋለ እንደሆነ እስከ ሰኔ ፯ ቀን ድረስ ቅዳሴው ዕዝል ይሆናል ፤ ነገር ግን ከርሱ ቀደም ብሎ ያለው ጊዜ ማለት ከጾመ ቅበላ ጀምሮ እስከ ሆሣዕና ዋዜማ ባለው ጊዜ ቅዳሴው ግዕዝ ነው ፤ ዕጣነ ሞገሩም እርሱን ይከተላል።

ከሆሣዕና እስከ ትንሣኤ ፤ ከትንሣኤም እስከ አባ ገሪማ ድረስ ዕዝል ይሆናል።ከአባ ገሪማ ሳኒታ እስከ መስከረም ፳፭ ቀን ድረስ ያለው ጊዜ ደግሞ ግዕዝ ይሆናል ።

ከመስከረም ፳፮ እስከ ኅዳር ፮ ድረስ ያለው ጊዜ ደግሞ ዕዝል ይሆናል ። ከኅዳር ፯ ሳኒታ (አባ ዮሐኒ) ጀምሮ እስከ ስብከት ያለው ጊዜ ግዕዝን ይመለከታል ። ከስብከት ጀምሮ እስከ ጾመ ቅበላ ያለው ጊዜ ግን ዕዝል ይሆናል ። ከዚህም በቀር በግዕዝ ጊዜ ስቡሕ ከተባለ ምልጣንም ከተመለጠነ ዕዝል ይቀደሳል ።

፪ኛ ኪዳኑ ።

ኪዳን በሌሊት ፤ በነግህ ፤ በሰርክ ሊደርስ እንደሚገባ ሆኖ በ፫ ዓይነት የተዘጋጀ ነው ። እንዲሁም ኪዳን በግዕዝ በዕዝል በዓራራይ የሚደረስበት የተወሰነ ጊዜ አለው ፤ ይሁን እንጂ ብዙ ጊዜ የሚደርሰው በዕዝል ነው ። ፫ኛው ኪዳን ግን ሁል ጊዜም ዓራራይ ብቻ ነው ፤ ነገር ግን ከዓመቱ ውስጥ ፲፩ ጊዜያቶች ብቻ ኪዳን በግዕዝ ይደርሳል።

እነርሱም ፩/ ታኅሣሥ ፳፱ ቀን የአማኑኤል ዋዜማ ።

፪/ የገብር ኄር ሳምንት ከሰኞ እስከ ዓርብ በአሉት በአምስቱ ቀኖች

፫/ የሆሣዕና ዋዜማ

፩/ የዕርገት ዕለት
፪/ የደብረ ታቦር ዋዜማና ዕለት
፫/ ዮሐንስ
፬/ መስቀል
፭/ ኅዳር ሚካኤል ሰኔ ሚካኤል
፮/ ስብከት

በእነዚህ ዕለታት ኪዳኑ በግዕዝ ይደርሳል ። በዚህ ጊዜ ግን ህየንተ ዕዝሉ በግዕዝ ይገባል ።

፫ኛ የዋዜማ ግዕዝ ።

ዋዜማ የሚደረሰው ብዙ ጊዜ በዓራራይ ነው ፣ ነገር ግን በዓመቱ ውስጥ ፲፬ ቀኖች ብቻ በግዕዝ ይደረሳል ፤ እርሱም የቅዱስ ዮሐንስ ፤ የመስቀል ፤ የኅዳር ሚካኤል ፤ የስብከት ፤ የአማኑኤል ፤ የኒቆዲሞስ ሰኞ ፤ ማክሰኞ ፤ ረቡዕ ፤ ሐሙስ ፤ ዓርብ ፤ ጰራቅሊጦስ የሆሣዕና ፣ የዕርገት የሰኔ ሚካኤል ነው ።

ምዕራፍ ፭ ።

የድጓ አድራሽ ።

የድጓ ተማሪዎች በልዩ ልዩ ቦታ እየተዘዋወሩ ረኃቡን ጥሙን ታግሠው ከተማሩ ድጓውንም መላልሰው ከዘለቁት በኋላ አመሉንም ከለዩት በኋላ ራስን ችሎ ለማስተማር ይቻል ዘንድ ድጓውን ለማስመስከር ወደቤተ ልሔም ይወርዳሉ ። ቤተ ልሔም የተባለችው ቤተ መቅደስ በታሪኳ ጥንታዊት በሥራዋም አስደናቂ የሆነች በእርግጥም የሥነ ጥበብ ምንጭ የባህል ምስክር ልትሆን የምትችል በቤገምድር ውስጥ በጋይንት አውራጃ የምትገኝ ገዳም ናት ።

ከግራኝ ወረራ በኋላ የተነሡ የድጓ መምህራን ሁሉ በዚች በተቀደሰች ቦታ የምስክርነት አብነት ሁነው ስለሚያስተምሩ የድጓ አድራሾች ሁሉ በብዛት ወደ ርሷ ይገሠግሣሉ ። ተማሪዎችም ቤተ ልሔም ከገቡ በኋላ የድጓ አድራሾች ይባላሉ እንጅ ተማሪዎች አይባሉም ።

በመጀመሪያ ጊዜ ተማሪው ድጓውን ለመማር ብዙ ዘመን ይፈጅበት በብዙ ቦታም ይዘዋወር ነበር ። ነገር ግን ገና ተማሪ ሳለ ድጓውን ራሱ ጽፎ አመልክቶ ወደ ቤተ ልሔም ስለሚወርድ ምንም ችግር አይገጥመውም ነበር ፤ ምክንያቱም የሚጠብቀው የወንበር ተራ እንጂ የመጽሐፍ ተራ አይደለምና አንዳንዶች ደግሞ ራሳቸው ድጓውን በመጻፍ ፈንታ የሀገራቸውን የቤተ ክርስቲያን መጽሐፍ ተውሰው በዚያው ለማስመስከር ይወርዳሉ ።

አንዳንዶቹ ግን ይኽ ሁሉ ዕድል ሳይገጥማቸው ይቀርና ባዶ እጃቸውን ወደ ቤተ ልሔም ወርደው የወንበርም የመጽሐፍ ተራ በመጠበቅ ብዙ ዘመን ያሳልፉሉ ። የታወቀው የድጓው ማድረሻ ጊዜ ፬ ዓመት ያህል ሲሆን ፤ አንዳንዶች ፈጣን ተማሪዎች ግን ከዚህ በፊት ፈጽመው ይሔዳሉ ፤ አንዳንዶች ደግሞ እስከ ፯ ዓመት ድረስ ይቆያሉ ፤ እነርሱም አንዳንድ ጊዜ ማድረስ ሳይችሉ በመቅረት ነው ፤ እንዲሁም ከአደረሱ በኋላ የሚቆዩ አሉ ። የሆነ ሁኖ የድጓ አድራሽ ወደ ቤተ ልሔም ሲወርድ ደግሞ እርሱ የሚያስቀጽላቸው ለምነውም የሚያበሉት ወጥተው ወርደው የሚረዱት እስከ ፳ ተማሪዎች ፩ አድራሽ ይይዛል ፤ የአድራሹንም ችሎታ የሚያውቁ የሚያስመሰግኑትም እነዚሁ ተማሪዎች ናቸው ። መምህሩ ከሚሰጡት የምስክር ወረቀት ይልቅ ዐዋቂነቱ የሚታወቀው ተማሪ ሲከተለው ሲከበው ዐዋቂነቱንም ሲመሰክርለት ነበር ።

ይሁን እንጂ ድጓውን በተራ ጠብቆ መዝለቅ ባህሉን ም ጠንቅቆ ማወቅ ስላለበት በዚህም መሠረት ሲፈጽም እንዲያስተምር የምስክር ወረቀት ይሰጠዋል ፤ ከድጓውም ላይ ስለ ትክክልነቱ ማኅተም ይታተምለታል ፤ ጽሑፍም ለተወለደበት ወይም ለሚቀጠርበት ደብር ይጻፍለታል ።

ከዚህም ሁሉ ይልቅ የምስክሩ መምህር የልብ ጸሎት ያደርጉለታል ፤ የልብም ምርቃን ይመርቁታል ፤ መሪጌታም ብለው ይሰይሙታል ፤ ይኽም ማለት የድጓ መምህር እንዲሆን እንዲያስተምርም ዲግሪ ተሰጠው ማለት ነው ። ድጓውን አስመሰከረ ከማለት ይልቅ አስመረቀ ይባላል ፤ ምክንያቱም ከምስክሩ ወረቀት ይልቅ መርቀው ጸሎት አድርገው ይሰዱታልና ። በፊት ተማሪ ተብሎ ተጠራ በኋላ ደግሞ አድራሽ ተብሎ ተሰየመ ፥ ከዚህ በኋላ ግን ስሙ ይለወጥና ከተመረቀ ወዲህ መሪጌታ ተብሎ ይሰየማል ። ወዲያው ተማሪ እንደ ንብ አውራ ይከበዋል ፤ ያጅበዋል ፤ ዕለቱንም ወጥቶ ከአደረበት ቦታ ያልታሰበ ተማሪ ይከበዋል ። እርሱም በተማረው መልክ እንዲያስተምር አደራ የተጣለበት የተመረቀበት በመሆኑ ልዋል ልደር ቤት ልሥራ ጐመን ልዝራ ሳይል ወዲያውኑ ማስተማር ይጀምራል ።

በጥንት ዘመን በቤተ ልሔም አድራሽ ተብለው የሚጠሩት እስከ መቶ ከዚያም በላይ ይገኙ ነበር ። የአንዳንዱ አድራሽ ረዳት ደግሞ ሲጨመሩ ቤተ ልሔምን ሁል ጊዜ አዲስ ከተማ አድርገዋት ይገኙ ነበር ።

አሁን ግን አድራሾች ምንም ቢበዙ እስከ ፴ ብቻ ይገኛሉ ፤ የነዚህም ረዳቶች እንደ ጥንቱ ብዙዎች አይደሉም ፥ ሆኖም አንዱ ሲወጣ አንዱ ሲገባ በመገኘቱ እስከ አሁን ጉባኤው ሳይፈታ በመቀጠል ላይ ይገኛል ። ይኽም ሥነ ሥርዓት የሚፈጸመው በዜማ ፤ በቅዳሴ ፤ በዝማሬ መዋሥዕት መምህራን ብቻ ነው ። እንደ ቅኔ እንደ መጽሐፍ እንደ አቋቋም ያሉት መምህራን ግን ሁሉም በየበኩላቸው እየመረቁ ደቀ መዝሙሩን ስለሚያወጡ ይኸ ሁሉ ወግ ማዕረግ ለመምህራኑ አይደርሳቸውም በአሁኑ ጊዜም ምስክር የሚሆን ችሎታቸውን የሚገልጥ የምስክር ወረቀት የላቸውም ፤ ቦታውም የዚህ ምስክር ተብሎ ዝናው አይነገርለትም ።

ሁኖም ለቅኔ ጐጃም ፤ ዋድላና ጐንደር እንዲሁም ለመጽሐፍና ለአቋቋም ጐንደር ምስክር ናቸው ፤ እየተባሉ መነገሩ አልቀረም ፤ ተማሪም በዚሁ መሠረት ወደነዚህ አገሮች መዝመቱን አላቋረጠም ፥ ይሁን እንጅ ቤተ ክርስቲያን በአዲሱ አቅድ ወስና የምስክሩን ወረቀት አዘጋጅታ ባለመስጠት ስንት ሊቃውንት በየዓመቱ እንደሚወጣ ልታውቅ አልቻለችም ።

ልዩ አስተያየት ።

፩—በጥንት ዘመን ድጓውን መማር ትልቅ ትግል ሲሆን ፤ የበለጠ ትግሉ ድጓውን መጻፍ ነበር ፥ ስለዚህም ብራናውን መሰብሰብ ብዙ ጊዜ አጥፍቶ ድጓውን መጻፍ ነበር ።

ተማሪዎችም ከወጡበት ጊዜ አንሥቶ አስመስክረው እስኪመለሱ ብዙ ጊዜ ያጠፉ የነበር በዚህ ምክንያት ነው ። ይኸም ሆኖ ሁሉም የመጻፍ ዕድል ስለሌላቸው እየተዋሱም ስለሚያስመሰክሩ የድጓ መጽሐፍ በየትም ቦታ አይገኝም ነበር ።

አሁን ግን በግርማዊ ንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ መልካም ፈቃድ ከነምልክቱ ታትሞ በርካሽ ዋጋ ስለሚገኝ ፤ አስተማሪና ተማሪ ከተገኘ የመጽሐፉ ችግር ተወግዷል ለማለት ይቻላል ።

፪—የቤተ ክርስቲያን ሥነ ሥርዓት የበዓላት የአጽዋማት ዘየዓርግና ዘይወርድ የሚጠበቀው በድጓ ትምህርትና በድጓ መምህራን ዘንድ ነው ፥ እንዲያውም ቤተ ክርስቲያን የምትከፈተው በድጓ መምህራን ነው ለማለት ይቻላል ።

ብዙ ጊዜ እንደሚተቸው የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በልዩ ልዩ ጥበብ ሳትራቀቅ የቀረችው በዜማ ተወስና ነው ፤ ዜማ ቤተ ክርስቲያንን ገደለ ይላሉ ፥ እንደ እውነቱ ከሆነ ራሱ ዜማው አንድ ጥበብ ከመሆኑ ሌላ ለሌሎችም ጥናት በር ከፍቶ የሚሰጥ ይኸው ትምህርት ነው ።

ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓት ትምህርት ።

ከሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ ።